

A helyi jólét-jóllét elmélete és gyakorlata

Bevezetés

1990-ben kerültem Záhonyban a helyi közigazgatás élére, addig csak mint „kritizáló” helyi, aktív állampolgár álltam kapcsolatban az 1989-ben városi rangot kapó település Nagyközségi Közös Tanácsa napi tevékenységével. Gyakorló polgármesterként azonban rövid időn belül szembesültem a lakosság elvárásaival és az önkormányzat valós lehetőségeivel.

A gyakorlat és az elmélet – időnként ellentétes – viszonyával már nagyon korán szembeke-rültem, és ez a kérdés azóta is foglalkoztat. Az elmélet általános – egy elképzelt helyzetre vonatkozik –, míg a gyakorlat minden esetben konkrét, egyedi. Tulajdonképpen a gyakorlat az elmélet alkalmazása, amely az adott téma megértését és megoldását szolgálja.

A tanulmány elkészítésének egyeztetése során úgy gondoltam – a program szervező-jével egyetértésben –, hogy olyan települések vizsgálata volna célszerű, amelyek egyben:

- „átlagos” magyarországi települések;
- ugyanakkor hordoznak egyéni vonásokat;
- helyzetük alakulásából általános következtetéseket lehet levonni (a saját döntéseik következménye, illetve a rajtuk kívül álló gazdasági és politikai viszonyok hatása);
- van jövőképük, és akarnak tenni saját jövőjükért;
- van „egéniségük”.

Személyes tapasztalataim alapján három települést választottam ki kutatásom tárgyául. Mind a három településhez több éve személyesen is kötődöm.

1. *Ábrahámhegy*, Veszprém megye. Balaton parti kistelepülés, amely 1991-ben első ízben vált önálló településsé.
2. *Nagymaros*, Pest megye, Duna-kanyar. Kiemelt üdülőkörzeti település. A dunai vízlépcső megépítésének elmaradása a település fejlődési lehetőségeit igen kedvezőtlenül befolyásolta.
3. *Záhony*, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye. Az 1990-es rendszerváltozás előtt európai jelentőségű nemzetközi közlekedési-logisztikai központ, azt követően folyamatosan leszakadó, ukrán–magyar határ menti település.¹ A kiemelten fejlett település fokozatosan, majd az 1990-es évek közepétől halmozottan hátrányos településsé vált. (Részint a saját hibájából is!)

¹ Lásd <http://ishm.elte.hu/hun/maps/moteljes.htm> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)

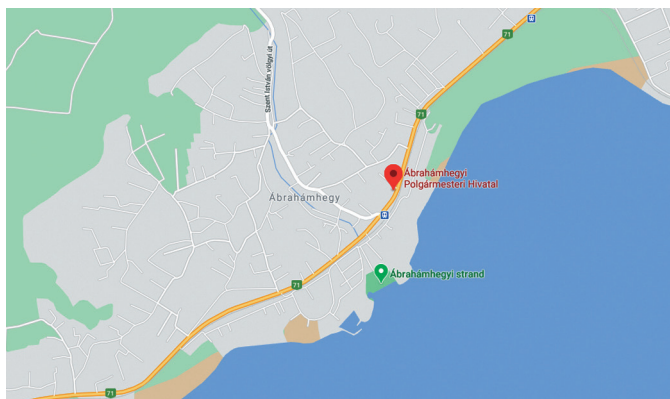
1. ábra

A kutatási helyszínek Magyarország térképén

Forrás: <http://ishm.elte.hu/gb/maps/mo-full.gif> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)

A települések bemutatása

Ábrahámhegy²

2. ábra

Ábrahámhegy térképe

Forrás: Ábrahámhegyi Önkormányzat honlapja, 2018

² VELLA 2014.

Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* (1851) című művében Ábrahámhegy települést még így írta le: „Abrahám, puszta, Zala vármegyében, a Balaton partján, jó bortermő szőlőheggyel, savanyúvíz-forrással, Rendes mellett, Tapolczához 1 óra.”³

A település a honfoglalás óta lakott, de mindig valamelyik szomszédos községgel volt közös közigazgatás alatt. Így a középkorban Kisörspusztával (mai nevén Badacsonyörö) együtt alkotott települést. Lakossága megközelíti az 1000 főt, ami abban az időben a népesebb települések közé tartozott.⁴

A 17. században a település egy része Salföldhöz tartozott. A település közigazgatási szervezete a 20. század közepétől folyamatos változásokon ment keresztül. Részleges önállóságát csak az 1977. január 1-jével nyerte el.

A település történetének főbb fordulópontjai:

- 1942–1950 között Ábrahámhegy Balatonrendes néven kisközség a Zala megyei Tapolcai járásban. Ábrahámhegy közigazgatási szempontból nem különálló település, hanem Balatonrendes része.⁵
- A Minisztertanács 1950. március 16-i hatállyal a községet és a Tapolcai járást teljes egészében Zala megyétől Veszprém megyéhez csatolta. [A Minisztertanács 5.201/11/II-1/1950. (III. 12.) B.M. számú rendelete a megyék nevének, székhelyének és területének megállapításáról szóló 4.343/1949. (XII. 14.) M.T. számú rendelet egyes rendelkezéseinek hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában.]
- 1950. október 22-től 1965. június 30-ig a községben önálló tanács és hivatali szervezet működött, pontos megnevezése: *a Balatonrendesi Községi Tanács*. Ábrahámhegy a továbbiakban is közigazgatásilag beolvad Balatonrendes településbe.
- A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (13/1965. NET számú határozat községi közös tanácsok szervezéséről és kibővítéséről) 1965. július 1-jei hatállyal Salföld–Kékkút községi tanácsot megszüntette, és Balatonrendes székhellyel Balatonrendes és Salföld községek területén községi közös tanács szervezését határozta el. *A Balatonrendesi Községi Közös Tanács* így működött 1970. június 30-ig, tanácsszékhely község volt.
- A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (19/1970. NET számú határozat községi közös tanácsok szervezéséről és kibővítéséről) 1970. július 1-jei hatállyal, Badacsonytomaj székhellyel Balatonrendes községi közös tanács területén, illetve Badacsonytomaj és Badacsonytördemic községekben új községi közös tanács szervezését rendelte el. A közös tanács illetékessége ezt követően Badacsonytomaj, Badacsonytördemic, Balatonrendes és Salföld községek területére terjedt ki. Pontos megnevezése: *Badacsonytomaji Nagyközségi Közös Tanács* (1970. 07. 01. – 1990. 12. 31.)⁶
- 1970-től Badacsonytomaj társközsége.

³ FÉNYES 1851.

⁴ FEKETE 1996, 8.

⁵ A 343/1949 (XII. 14.) M.T. számú rendelet a megyék nevének, székhelyének és területének megállapítása tárgyában.

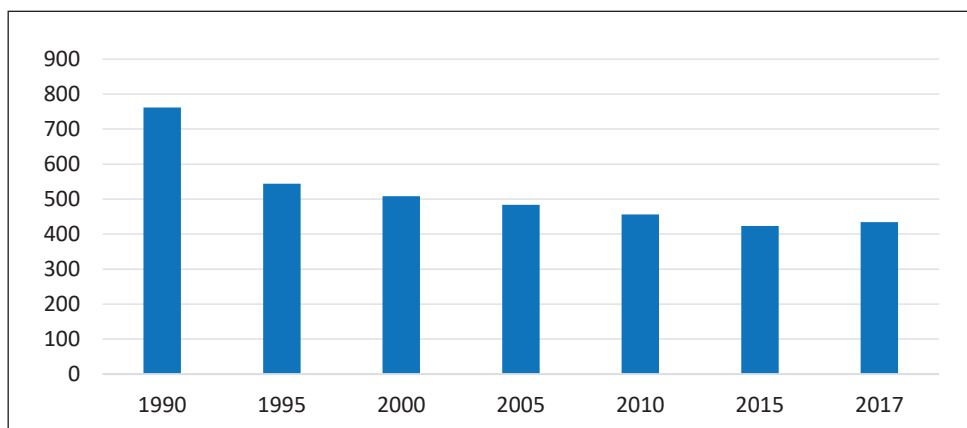
⁶ 1965. évi 8. tvr. a tanácsszervek tevékenységének továbbfejlesztéséről (1965. 05. 09.).

- Az MTTH (a Minisztertanács Tanácsi Hivatala) elnöke 57-2/1976. számú határozatával 1977. január 1-i hatállyal Ábrahámhegy leválik Badacsonytomajról és Balatonrendesről és a település nevét Ábrahámhegyre változtatják.
- 1991. január 1-jétől a rendszerváltozást követően szétvált Balatonrendes és Ábrahámhegy. A szétválást követően mindkét település teljes önállóságot élvezett, Ábrahámhegy székhellyel körjegyzőség alakult.⁷
- 1992. január 1-jétől Ábrahámhegy, Balatonrendes és Salföld községek körjegyzőséget alakítottak. A körjegyzőség 2012. december 31-ig fennállt.⁸
- 2013. január 1-jével Ábrahámhegy, Balatonhenye, Balatonrendes, Kékkút, Kővágóörs, Köveskál, Mindszentkál, Salföld és Szentbékálla települések Közös Önkormányzati Hivatalt hoztak létre. A közös Önkormányzati Hivatal azóta megszűnt, és új együttműködési szervezet jött létre.⁹

1. táblázat
Ábrahámhegy lakosságszám-változásai, 1990–2017

Év	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017	Ábrahámhegy területe
Lakosság száma	762	544	508	484	456	423	434	1488 hektár

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

3. ábra
Ábrahámhegy népességének változása 1990 és 2017 között

Forrás: KSH

⁷ Veszprém Megyei Levéltár. Tájékoztató Ábrahámhegy községről. VeML-29-1/2014. lvt. sz.

⁸ Ábrahámhegy-Balatonrendes-Salföld községek körjegyzősége. Ikt. sz.: Á 438-2004.

⁹ Ábrahámhegy leírásához és helyzetének feldolgozásához Vella Zsolt, Ábrahámhegy polgármestere szakdolgozatait használtam fel. Mindkét szakdolgozat esetében (Általános Vállalkozási Főiskola, Budapest és Nemzeti Közzszolgálati Egyetem) a konzulensi feladatokat láttam el.

A lakosság 8%-a, 36 fő külterületen él. A külterület egy része ugyan üdülőterület, de valójában a tényleges üdülőterület a település belterületén található. A település erőssége, hogy a Badacsonyi borvidék része, és az első tíz Balaton-parti strand között van. (Elsősorban kisgyermekes családok szeretik.)

A település két fő területre osztható a 71-es fő közlekedési út és a Székesfehérvár–Tapolca közötti vasútvonal mentén.

- A Salföld irányába hosszan elterülő – a szőlőgazdálkodás miatt – ritkábban beépített terület. A település eredeti lakossága él itt. Megjelentek azonban itt is azok a tulajdonosok, akik életvitelszerűen nem itt laknak – ebből a szempontból üdülők –, de műveltetik a területet, támogatják a települést, és igyekeznek a helyi kulturális szokásokat elfogadni, a település lakosai közé beilleszkedni.
- A Balaton-parti üdülőterület. Gyakorlatilag a helyi lakosokkal nem vagy alig érintkeznek. Szükség esetén az építő vagy javító iparosokat is más településről veszik igénybe.

Nagymaros¹⁰

Fényes Elek *Magyarország geographiai szótára* (1851) című művében Nagymaros települést így írja le: „Nagy-Maros, német-magyar-tót m.-város, Honth vármegyében, a Duna bal partján Visegráddal által ellenben, egy felette szép vidéken. Számlál 2299 kath., 359 ref. lakost. Kath. és ref. anyaszentegyházak. Vendégfogadó. Határa nagy részt hegyes, dombos; jó rozsot, dohányt sárga dinnyét, sok gyümölcsöt és bort terem. Gesztenyés erdeje nagy; fája oly bőséggel van, hogy belőle több ezer ölet szállíthat Pestre hajókon; Duna malmaiból szinte szép hasznot vesz. F. u. a szent korona, s egy részét teszi a visegrádi uradalomnak.”

Földrajzi adottságok: Nagymaros Magyarország, azon belül is Pest megye északi részén helyezkedik el. A turisztikai régiók létrejöttével [28/1998. (V. 13.) IKIM rendelet] a Budapest – Közép – Duna-vidék régió részévé vált. A Váci kistérségbe sorolható. Sokszor a Dunakanyar fővárosának is nevezik. A Duna bal partján elhelyezkedő települést keletről a Duna, nyugatról pedig a Börzsöny határolja.

„A helység első lakói a korai Árpád-korban telepített németek voltak. A 14. században, az Anjouk idején nagy fellendülés következett be. Maros – Visegrád ikervárosaként – gyors fejlődésnek indult, Nova Civitasként emlegették.”¹¹ (Nagymaros–Visegrád települések ezt követően is valamilyen és pontosan meg nem határozható szimbiózisban élnek mind a mai napig.)

¹⁰ Elérhető: www.nagymaros.hu/home/toertenelem (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)

¹¹ Elérhető: <https://nagymaros.hu/toertenelem/> (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)

4. ábra
Nagymaros térképe

Forrás: Nagymaros Önkormányzat honlapja

A 20. század első felében nagyobb léptékű iparosítás bontakozott ki. A Danubiusz Papírgyár Rt. 1905-ben alakult, poháralátéteket és papírlemezeket gyártottak. A Petrás-féle kanálüzemben 1938-ban indult a termelés, alumínium kanalat gyártottak. A lencsalmagyár 1938-tól működött. A városi téglagyárban cserepet, téglát és kályhacsempét gyártottak. A gépgyár 1941-ben létesült. Ezek a kezdetben sikeres ipari cégek később megszűntek.

1945 után több ipari vállalat alakult. Ekkor jött létre a szerszámkészítő üzem, a vas- és műszeripari szövetkezet, a galvanizáló üzem, a Duna-környéki Ruházati és Háziipari szövetkezet, valamint az erdei termékeket feldolgozó vállalat. A cégek közül néhány a vízi erőmű építési munkálatainak kezdetén megszűnt, mások a térség rangos foglalkoztatóiként és exportőreiként tevékenykedtek, de napjainkban már megszűntek.

Az 1900-as évek elejétől a modern ipar mellett az élénk kereskedelmi életnek is elismert helye volt Nagymaros. Az ipari termékek mellett a fő piaci áru a gyümölcs volt. A lakosság nagy része igen jó minőségű gyümölcs előállításával foglalkozott, amelynek egy része válogatás és osztályozás után, a nagykereskedők szervezésében a híres kofahajókon néhány óra alatt a bécsi piacokra került, de eljutott a marosi friss szőlő és málna a berlini, prágai fogyasztókhoz is. A gazdag gyümölcsstermesztés másik részét a nyaralók körében értékesítették. A gyümölcsstermesztés ma még országos hírű. A termelők a megelőző évtizedekben szakcsoportban tevékenykedtek. A kereskedelmi ellátás már 1945 előtt városi színvonalú volt. 1946–1948-ban a német lakosság nagy részét kitelepítették, illetve „malenkij robotra” a Szovjetunióba hurcolták, s helyükbe 86 magyar család (520 fő) érkezett a Felvidékről.¹²

¹² Lásd www.nagymaros.hu/home/toertenelem (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)

Nagymaroson a gyümölcsstermesztés sajnálatos módon mára visszaszorulóban van, de még sokfelé található málnás, almás és barackos. Nagymaroson a híres szőlőtermesztésnek a klímaváltozás és egy betegség vetett véget. Azonban nemrég alakult meg a városban a Nagymarosi Borbarátok Köre, ezzel mutatva, hogy a lakosság nem veszítette el véglegesen a kedvét a borászathoz. A város borászai a megalakulásuk óta több győztes borral is büszkélkedhetnek. Az eddig felsorolt gyümölcsök mellett megtalálható még a dió, körte, cseresznye és a gesztenye. Az első gesztenyepalántákat Károly Róbert adományozta a marosiaknak jó munkájuk és hűségük elismeréseként. A gesztenyéseket a hegyoldalba, az olasz módot követve, sétatakkal kibővítve, ligetszerűen ültették. Sajnos az évszázadokig féltve gondozott ligetek fáit a 90-es években egy gombabetegség megtámadta, amely a gesztenyések nagy részének kivágását hozta maga után.

A nagymarosi erdők és a Börzsöny vadvilága sajnós látott jobb napokat is, de napjainkban is igen gazdag vadállománnyal büszkélkedhet. A változatos erdőségekben vadásztak egykoron az Anjou-királyok és maga Hunyadi Mátyás is. Napjainkban a nagyvadak közül megtalálható itt a szarvas, az őz, a vaddisznó és a róka. A nagyvadak mellett a rengetegekből előfordulnak kisvadak is, mint például a nyúl, a fogoly és a fácán. Több vadásztársaság is működik a területen. Jelentős a vadon termő gombák gyűjtése és értékesítése. Az erdőségek mellett a vizek is gazdagok. Több – 12-féle – halfajtával találkozhatnak az ide látogató horgászok. Ma a leggyakoribb a ponty, a márna, a csuka, a keszeg és a balin. Régen még vizát (3–4 méter hosszú, 500–600 kilogrammos hal) is fogtak a halászok, évente kétszer, íváskor úsztak fel a Fekete-tengerből. A folyószabályozások és a túlzott mértékű halászat miatt azonban ma már ez a hatalmas halfaj nem fordul elő a Dunakanyarban. Az elmúlt években kisebb, próba jellegű telepítések történtek a Szigetközben, de ennek eredménye még évekig nem lesz érzékelhető a Duna nagymarosi szakaszán.

A kritikus időszak a rendszerváltás előtt a bős–nagymarosi vízlépcső tervezett megépítése. (E témát nem feladatom elemezni, ezért csak akkor térek ki rá, ha a kutatási témám alapján szükséges.)

A település a rendszerváltást követően Nagymaros Nagyközségi Tanács vezetésével önálló település.

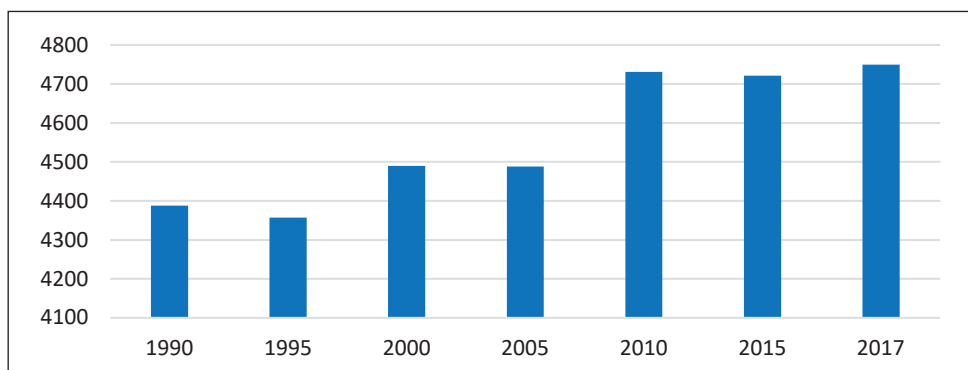
A lakosság 22,8%-a (1081 fő) külterületen él. (Sajátos ebből a szemszögből a Sváb-hegy térsége, amely belterület ugyan, de külön területi egységként került rögzítésre.) Az üdülőterület a település külterületén található a kiemelt üdülőkörzet részeként.

2. táblázat

Nagymaros lakosságszám-változásai, 1990–2017

Év	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017	Nagymaros területe
Lakosság száma	4388	4357	4490	4488	4731	4721	4750	3437 hektár

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

5. ábra

Nagymaros népességének változása 1990 és 2017 között

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

A lakosságszám emelkedése főként a fővárosból az agglomerációba, Nagymaros külterületére – nagyrészt nyugdíjas – kiköltöző lakosoknak köszönhető. A külterület és a település belterületének távolsága nagyban befolyásolja a település mindennapjainak életét. A központ és a Kóspallagi út térsége közötti távolság több mint 7 km. Gyakorlatilag gépjármű használata nélkül, tömegközlekedési eszközökkel a külterületről a „központ”, a polgármesteri hivatal közvetlen megközelítése megoldhatatlan.¹³ Tovább fokozza ezt a problémát, hogy Nagymaros külterülete 34,37 km², a város belterülete 24,29 km², vagyis a település közel 60%-a külterület.

Nagymaros integrált városfejlesztési stratégiájában, Nagymaros város szintű helyzetértékelésében így fogalmaz a bel- és külterületről a tanulmány készítője:¹⁴

„Településközponti jelleg, jellemzően a mai településközpont területe.

- A területen a módosabb polgárházak utcai frontján jellemző a kereskedelmi, vendéglátó, szolgáltató üzlethelyiségek megjelenése, esetleg a teljes épület intézményi funkcióra történő átalakítása, az igényesebb közterület-alakítás.
- Kisvárosias jelleg, elsősorban a településközpont közelében, Dunára merőleges utcák történelmi értékű, jellemzően előkert nélküli beépítése.
- Kertvárosias jelleg, elsősorban az újabb családi házas beépítések területe, illetve a Zebegény irányába eső, közvetlenül a Dunára lefutó utcák átalakulóban lévő beépítése. Az átépítések során egyre jellemzőbb az előkertes beépítés, a kertek – s szélesség függvényében – az utcák dúsabb növényzete.”¹⁵

Figyelembe véve a település nagyságát, lakosságszámát, a tanulmányban meghatározott funkcionális eltérés egymás melletti utcákra vonatkozik. A „tősgyökeres” marosiak a tele-

¹³ Például: Kóspallagi út – János-hegy térsége: helyközi busz Vác – Kismaros – MÁV Kismaros – Nagymaros vasútállomás és vissza; helyközi busz Vác–Márianosztra–Szob; MÁV Szob – Nagymaros vasútállomás és vissza.

¹⁴ Rosivall Tervező Iroda Kft.

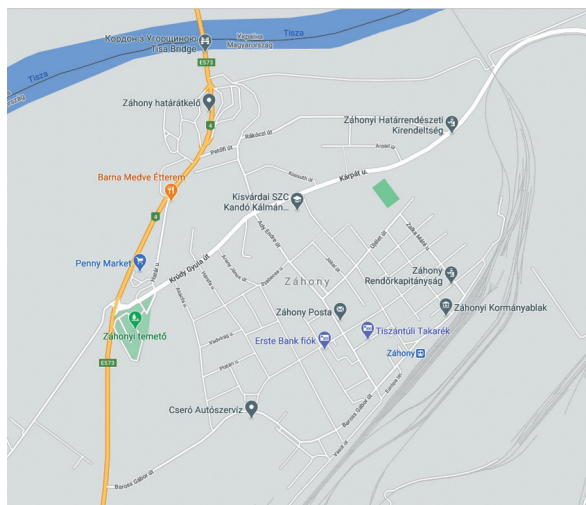
¹⁵ *Nagymaros integrált városfejlesztési stratégiája* 2010, 17.

pülésközpontban, a betelepültek a kertvárosban laknak. Ez kulturális elkülönülést is jelent, de ez már nem olyan élesen jelentkezik, mint 50–100 éve.

A település jelenlegi nagy problémája a külterületi zártkertek, üdülőkertek helyzete. Az ide települő lakosság nem homogén, kultúrája, életvitele eltérő. A tanulmányban megfogalmazottak jól jellemzik e terület problémáját, amelyet a település vezetése csak a belterület „kárára” tudna megoldani, de ezt senki sem vállalja – pozícióvesztés miatt nem vállalhatja – fel.

- „Üdülőterületek
 - részben a korábban már leírt módon felhagyott kertművelés nyomán eladott és beépült, aprótelkes, nagyon keskeny és helyenként hosszú zsákutcákkal, rosszul feltárt területek, egészen a gerincre felkúszó beépítéssel;
 - részben a korábban vízjárta, ma is árvízveszélyes Duna-parti teleksor. Eredetileg engedély nélkül épült épületek.
- Külterületi, üdülőjellegű hasznosítású zártkertek, mezőgazdasági területek, amelyeknek telekrendszerében részben még őrzi a régi kertes szerkezetet, részben új telekosztások. A területek legnagyobb gondja a megközelítés, a vízmosásoktól gyakran alig elkülönülő úthálózat, a beépítési sűrűség, a terepadottságoktól függetlenül alakított épülettömegek, a tulajdonosok által elhagyott telkek, valamint a települést a természetes tájjal összekötő zöldfolyosók hiánya.”¹⁶

Záhony

6. ábra
Záhony térképe

Forrás: Záhony Önkormányzat honlapja

¹⁶ Nagymaros integrált városfejlesztési stratégiája 2010, 17.

Dr. Németh Péter (a Nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója, történész) a *Záhonyi füzetek*hez készített jegyzetei szerint „a rengeteg magyar hany, hony végződésű települések nevével együtt valamilyen képzőként alakult ki, s inkább mocsaras-lápos területet jelentett”.¹⁷ Az említett g/h változást figyelembe véve, a „záhony” szó a mai napig létezik a szláv nyelvekben: „загонъ” (za/g/h/ony) a szarvasmarhák számára épített karámot jelent.¹⁸

A település egészen az 1970-es évek közepéig meglehetősen furcsa „kettészakadt” helyzetben volt. Körülbelül a település 20%-át tette ki az eredeti településrész, amely élte a sajátságos szabolcsi kis falu szegényes életét, a közművek hiányoztak, az úthálózat nem volt pormentesített. A vasút ügyeibe semmi beleszólási lehetőséget nem kapott, csak a közel-látás területén (de ott is inkább csak az élelmiszer-ellátás területén). Gyakorlatilag a vasút ügyeihez annyi köze volt, hogy a nevét adta a vasútállomáshoz.¹⁹ A település 80%-a vasúti terület volt – nagyvárosra jellemző – lakóteleppel, teljes közművel, aszfaltozott úthálózattal, nagyméretű sportkomplexummal, művelődési központtal. Záhonyban előbb alakították ki a crossbar telefonhálózatot, mint a megyeszékhelyen.

Záhony településén 1949. szeptember 23-tól fokozatosan kettős „hatalom” alakult ki! Ekkor vált külön az üzemi és a községi pártszervezet. A tanácselnököt, az MDP-, majd az MSZMP-titkárt minden esetben a vasút adta. (Általában olyan vasúti középvezető vagy politikai aktivista személyében, aki valamiért nemkívánatossá vált a vasútnál.)

1948 és 1956 között a MÁV záhonyi átrakóterületén dolgozók három kategóriába sorolhatók:

1. Helyi lakosok, akiknek az egyetlen megélhetést az átrakó biztosította, hozzáállásuk a vasúthoz feltétel nélküli pozitív.
2. Komoly szakmai munkát végző szakemberek, akik szakmai előrelépésnek vették az itt végzett munkát (zömében letelepedtek a faluban).
3. Politikai vagy egyéb személyes okokból áthelyezett vasutasok. Igen éles belső hatalmai harcot vívtak egymással, és mindenre hajlandók voltak azért, hogy Záhonyból elkerüljenek (nekik büntetőtelep volt Záhony). Mindennaposak voltak köztük a megfélemlítések, a személyes konfliktusok.

„A helyi közigazgatás kialakítására jellemző, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei pártbizottság egy politikai tisztre bízta a záhonyi községi tanács tagjainak kijelölését (!). A baráti kapcsolat és az ellenség beépítése itt is érvényesült. Így lett tanácselnök a volt vasutas dolgozó, aki a második világháború alatt járási nyilas vezetőségi tag, pénzügyőr-tiszt volt. [...] Az ellenség elleni harcot egyes személyekre korlátozták, ami sok esetben személyi ellentétekből indult ki.”²⁰

1956 ősze hosszan tartó fennakadást nem okozott a MÁV záhonyi átrakó életében. Az átrakókörzet területén ebben az időben körülbelül 4000 fő dolgozott, az átrakás napi átlaga 22 000 tonna áru volt. Személyes, fegyveres ellenállás Záhony térségében nem történt.

¹⁷ Hutás József helytörténeti gyűjteménye, Záhony.

¹⁸ HADROVICS–GÁLDI 1989, 453.

¹⁹ MÁV Központi Irrattár 9/1949/19208.

²⁰ Magyar Országos Levéltár M-KS 278. f. 62. ö. e. 40–47.

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1965. augusztus 31-én hozott határozatot Szabolcs-Szatmár megye fejlesztésére. A területfejlesztés politikai irányelveiről szóló 1006/1971. kormányhatározat elfogadását követően az ÉVM Területrendezési és Fejlesztési Főosztálya 1975. február 3-i 361/P. számú ügyiratában a VÁTI-t bízta meg „a megyén belül gazdaságföldrajzi fekvéséből és közlekedés-földrajzi helyzetéből eredően jó adottságokkal rendelkező Záhony–Kisvárdai térsége regionális rendezési terv elkészítésével”.²¹ A megye továbbra sem mondott le arról, hogy beleszóljon a záhonyi folyamatokba. A MÁV pedig saját territóriumának tartotta Záhonyt és térségét az „Urbán-doktrína”²² alapján. A MÁV nem akarta feladni foglalkoztatási monopóliumát a térségben, míg a megye korlátozni akarta a MÁV egyeduralmát több más jellegű ipari beruházással, illetve Záhonyt be akarta illeszteni a megyei települések alá-fölé rendeltségi rendszerébe. Az 1006/1971. számú kormányhatározat kimondta: olyan településhálózatot kell kialakítani, amely egymáshoz közelíti az azonos szerepkörű települések ellátási színvonalát. Tehát Záhony ellátási színvonalát az alacsonyabb megyei átlag szintjére süllyesztették volna. A Szabolcs-Szatmár megyei Tanács úgy foglalt állást, hogy „Záhony térségére vonatkozóan – pontosan a tervvel összehangolt fejlesztéssel – a női munkaerőt lehet számításba venni. A térségben olyan ipart nem engedünk telepíteni, ami az átrakó munkaerő ellátottságát, igényét zavarja.”²³

A terv 1979 áprilisában elkészült 2119/76. törzsszámon. Megvalósítására lépések nem történtek, mert a MÁV előbb lépett, mint a közigazgatás, és kiemelte Záhonyt a MÁV Debreceni Igazgatóság hatásköréből: 1980-ban önálló üzemigazgatóságként a MÁV Vezérigazgatóság közvetlen hatáskörébe vonta.

A következő tíz év Záhony életében a nyugodt, de biztos fejlődés időszaka. A település lélekszáma folyamatosan emelkedik. Az urbanizációs szolgáltatások színvonala messze meghaladja a megyei színvonalat, és az országban is egyedülállónak vált. Ez az az időszak, amikor Záhony területén a lakossági (nagygyűlölt üzemi lakótelep, vagy a MÁV-ot illető elsőleges vevőkijelölési joggal épült lakótelep) szolgáltatások változatosságának csak a fantázia szabott határt (engedély nélkül épült zárt tévélánc, köztéri szobor a hármastól stb.).

1980-tól „[j]ó együttműködés alakul ki a Záhonyi Nagyközségi Tanács és az Üzemigazgatóság között. Ezt jelzik az utóbbi évek közös beruházásai: csatorna- és ivóvízhálózat bővítése, szennyvíztisztító telep és községi óvoda megépítése, MÁV kazántelep bővítése és a gőztávvezeték rekonstrukciója a lakásépítés lehetőségeinek biztosítása érdekében, valamint az úthálózat felújítása stb.”²⁴

1989. április 3-án Grósz Károly miniszterelnök a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság Vontatási Üzemcsarnokában várossá avatta Záhonyt. Egy évre rá megtörtént a rendszerváltás, ami Záhonyban a vasút és a lakosság szempontjából is az összeomlást hozta.

²¹ *Záhony–Kisvárdai térsége regionális rendezési tervének kimunkálását megalapozó előtanulmány I. rész.* VÁTI 1975. szeptember 17.

²² A MÁV vezérigazgatója, Urbán Lajos által megfogalmazott álláspont: „Záhony a MÁV-é”.

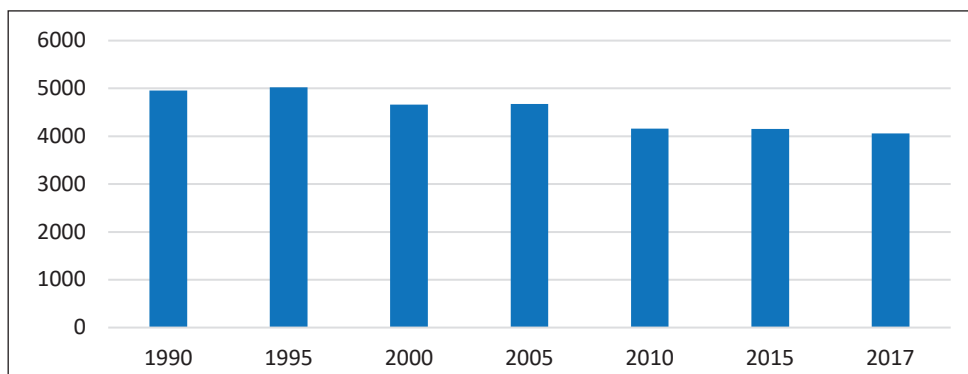
²³ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár. A Szabolcs-Szatmár Megyei Tanács V. B. jegyzőkönyvei. Előterjesztés a Végrehajtó Bizottsághoz.

²⁴ MSZMP Szabolcs-Szatmár Megyei Végrehajtó Bizottsága, 1984. február 16. vb. jkv.

3. táblázat

Záhony lakosságszám-változásai, 1990–2017

Év	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2017	Záhony területe
Lakosság száma	4958	5020	4661	4675	4160	4156	4062	694 hektár

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

7. ábra

*Záhony lakosságszámának változása 1990 és 2017 között**Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése*

A lakosság

A lakosság csak a település belterületén él. A környező településekkel meglehetősen sajátos viszonyban van a város, mint gyakorlatilag az egyetlen munkahelyet biztosító település a környéken. Történelmileg azonban a szomszédos „kis települések” sokkal jelentősebbek voltak.

A település helyzetét meghatározza, hogy a bel- és külterület majdnem azonos, azaz lefedti egymást. A település beszorult a Tisza (országhatár), a 4-es számú főút és a vasúti átrakó közé, így a további fejlesztése csak valamelyik szomszédos település rovására történhet. A település építészeti, kulturális szempontból három részre osztható:

1. Az eredeti település – gyakorlatilag három utca. A lakóházak döntő többségét a 20. század első felében építették. Itt található a parókia és az eredeti általános iskola.
2. A Vasúti lakótelepek
 - a) „Gerő-telep”.²⁵ 1949–60 között épült vasúti típusházak kis kerttel. A lakásokat később komfortosították. Minden „vasutas” településen, található ilyen jellegű épületsor. Itt laktak az ősz záhonyi vasutasok.
 - b) Lakótelep. 1960–70 között épült nyílt folyosós épületek, alacsony komfortfokozattal, a fellendülő vasúti forgalomhoz szükséges munkaerő biztosítására.

²⁵ A nevét Gerő Ernőről kapta, aki elvállalta egy itt lakó vasutas gyermekének „keresztapaságát”, de sohasem találkoztak személyesen.

- (Szabolcsi viszonylatban középkelet-középkelet lakótelep. Nagyon eltérő kulturális színvonalú lakossággal.
- c) Panel lakótelep (a Baross). Nagyvárosi igényeket is kielégítő modern környezet. Zömmel a település értelmiségi rétege, közép- és felsővezetők lakókörnyezete. Az 1970–80-as években épült.
3. Kertváros. 1980-tól kialakuló városrész. Zárt lakossági réteg nem alakult ki.

Kutatási szempontok meghatározása

1. A tanulmányomban a jólét-jóllét alakulását vizsgálom a meghatározott három településen. Azonban a jólét meghatározása alapvetően nehézségekbe ütközik, mivel nincs egzakt, objektív mérhetősége, minden esetben valamilyen múltbeli (boldog békeidők) vagy jövőbeli (elképzelt boldogság), vagy jelen idős (a helyzet, amin változtatni kell) összehasonlítás más viszonycsoporttal, egyénnel. Azaz a jólét érzése minden esetben szubjektív az egyén szempontjából. Ezért a társadalmi – és benne az egyéni – jólét meghatározása, annak tárgya és mérőszáma minden esetben viszonyítás kérdése. Vagyis: mihez képest, kihez képest a viszonyítási alap kiválasztása (személy, település, ország, időszak).

A „jólét” fogalma is meglehetősen szubjektív, hiszen erősen függ a vizsgált alany igényeitől, ismeretanyagától, képzettségétől. (Sok esetben, például Záhony esetében egy sajátos, korábbi gazdaságföldrajzi státuszról ered.) A gazdasági-anyagi javak birtoklása, vagyis a mennyiségi-felhalmozási mutatók önmagukban a jólét minőségét nem képesek bemutatni. A gazdaság csak a jólét lehetőségét adja – azt sem minden esetben –, valamint csak és kizárólag a jólét érzetének lehetőségét képes megalapozni, de nem nyújt garanciát arra. Az állampolgári jólét érzése szubjektív, de az állampolgárt körbevevő társadalmi, természeti környezet mint objektív valóság határozza meg azt.²⁶

2. A kutatásom eredményes elvégzése érdekében az alábbi jólét- és jóllét-meghatározásokat fogadtam el:²⁷
 - Jólét: a hétköznapi életvitelhez, a társadalmi hatások és az egyéniségem alapján megfogalmazott anyagi igényeim kielégítéséhez szükséges forrás garantált rendelkezésre állása, megléte (gazdasági feltételek).
 - Jóllét: az emberek szubjektív „boldogságérzete”, a biztos magánéleti harmónia kialakítása (társadalmi-szociális feltételek). A közigazgatás ez utóbbi területen érvényesül. Megteremti-e azt a környezetet, amelyben az egyén jól érzi, jól érezheti magát?

A társadalmi-szociális feltételek kialakítása egy adott településen alapvetően a helyi önkormányzat, település és a közösség szervezési feladata: biztosítani azokat a feltételeket, amelyek a közösség oldaláról szükségesek az egyén számára a saját „boldogságának” megteremtéséhez.

²⁶ SZÁNTÓ et al. 2016.

²⁷ CSABA-TÓTH 1999; HORVÁTH 2012; NAGY 2009.

A közigazgatás és az állampolgár viszonya

A társadalmi környezet – helyi és országos – szervezője és irányítója a közigazgatás. Az egyén számára az adott településen a közigazgatás részéről nyújtott vagy nem nyújtott közszolgáltatás megléte vagy hiánya a jólét egyik legfontosabb fokmérője.

Kutatásom alapvető kiindulópontja:

- a közigazgatás és az állampolgár viszonya;
- a közigazgatás helyzete a vizsgált településeken;
- a közigazgatás helyzete a településen élők szempontjából.

A közigazgatási rendszer értelmezése

Az 1990-es rendszerváltást megelőző közigazgatási rendszer egy merev, hierarchikus, a települések egyéni adottságait alapvetően figyelmen kívül hagyó rendszer. A közigazgatás egy államilag létrehozott hatósági jogkörrel felruházott szervezetrendszer, amely az állampolgárok mindennapi életének általános társadalmi feltételeit hivatott biztosítani.

Társadalmilag – politikai, ideológiai szempontok alapján – meghatározott feladatok megoldására, végrehajtására, ellenőrzésére, ok-okozati viszonyok között – a társadalom tagjai által – tudatosan kialakított viszonyrendszer.

Minden társadalmi szervezet hierarchikusan épül fel, alá-, fölé- és mellérendelt egységekkel. A magyarországi közigazgatási rendszer felépítése 1990-et követően részben őrzi a hagyományos, több évszázados szerkezetét, ugyanakkor működése, működtetése politikai-ideológiai érdekek alapján eltér a történelmi hagyományoktól, rendszerint az aktuális politikai hatalom érdekei szerint.

A közigazgatás tartalma és szerkezete között folyamatosan megfigyelhető az ellentét a közigazgatási feladatokat gyakorlók szerint. A közigazgatási egységek funkcionális és/vagy formális strukturális kapcsolatban vannak egymással, amelyet a szervezet sajátos működési rendje határoz meg, a szervezet eredményessége érdekében.

A szervezet működését és belső rendjét maga alakítja ki, de az idevonatkozó törvények jelentősen csökkentik, esetleg ellehetetlenítik az egyediség figyelembevételét.

Minden település igyekszik a helyi választópolgárok elvárásainak megfelelő egyedi közszolgáltatásra törekedni, de a törekvések a legtöbb esetben Magyarországon csak a települések presztízs „kakaskodásává” alacsonyodnak.

Megfigyelhető az is, hogy egy adott közszolgáltatási formát csak azért alakítanak ki, mert már a szomszéd településen is van. Az önkormányzatokat érintő közszolgáltatásokra vonatkozó törvény²⁸ csak azt írja elő, hogy melyek a kötelező közszolgáltatások, de ha ezt az önkormányzatok nem tartják be, arra szankciókat nem tartalmaz.

Problémát okozott több ízben, hogy a település vezetése megfélemedezik arról, a pályázati úton megszerzett forrásból felépített – és nagy ünnepség keretében átadott – intézménynek, épületnek fenntartási költségei is vannak. Ha erre nincs az adott településnek forrása, akkor az épületet bezárják, és ott áll kihasználatlanul.

²⁸ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól 13. §.

Információáramlás

A szervezetet irányító személy vagy csoport és a szervezet tagjai között a szervezet működési rendjének kialakítása során – a sikeres tevékenység érdekében – érdekazonosság alakul ki.

A közigazgatási szervezet minden pontján – az eredményes tevékenység érdekében – szükséges és elégséges, megfelelő formában értelmezhető információra van szükség.

Az 1990. év előtti közigazgatás rendszerében az állampolgártól, illetve az állampolgárról érkező információk a helyi közigazgatási szervtől – települési tanács – meghatározott rend alapján kerültek a közigazgatás rendszerébe, és járták be sajátos útjukat. A központi közigazgatási és politikai szervek felől érkező információk szintén szigorúan meghatározott rend alapján, szintén a helyi közigazgatási szerv – települési tanács – útján jutottak az állampolgárhoz.

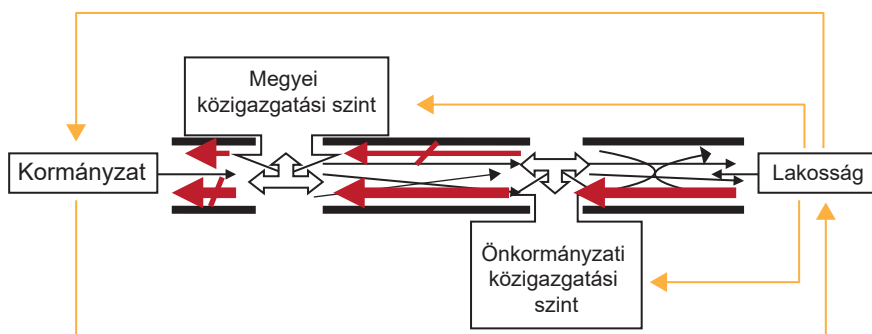
1990-et követően többszatsornás közigazgatási információs rendszer alakult ki (8. ábra). Azonban ebben a rendszerben gyakran torzul vagy elveszik az információ a közigazgatás információs csatornáiban. Ennek következtében az állampolgár – főként a kis településeken – kiszolgáltatottá válik az információk küldőinek, akár felfelé, akár lefelé áramlik az információ. Ennek következtében a közigazgatásra vonatkozó, azzal kapcsolatos információk kerülő úton (tévé, rádió, „suttogó propaganda” vagy egyéb helyi közösségeken keresztül, például egyház) jutnak el az állampolgárhoz.

A közigazgatás fogalma

A kutatásom eredményességéhez a következő kérdés: a közigazgatás fogalma, annak értelmezése. Lényeges hozzátennem, hogy kutatásom kiindulópontja szerint: az állampolgár jólétérzéséhez nem az elméleti, hanem a „megélt” közigazgatás érzése a meghatározó.

Alapvető kérdések:

1. Mi a közigazgatás tényleges funkciója a lakosság, a közösség szemszögéből?
2. Mi valójában a közigazgatás?
3. Milyen az állampolgár és a közigazgatás valós viszonya?

8. ábra

Az információáramlás iránya a közigazgatásban

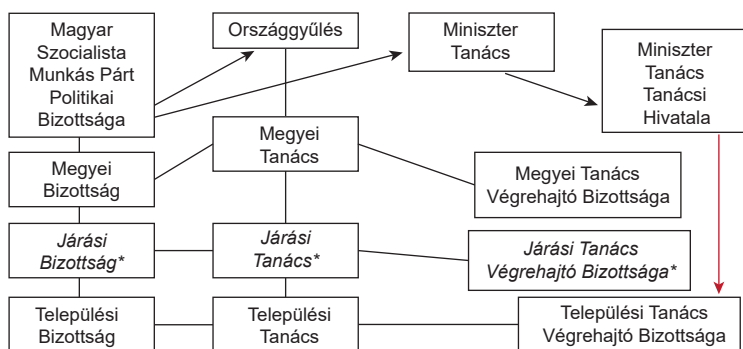
Forrás: BAJOR–KISS 2012

Több válasz is adható ezekre a kérdésekre:

1. A kormányzati közigazgatási tevékenység megvalósítása. Elsősorban és alapvetően igazgatás.
2. A kormányzati döntés végrehajtásának megszervezése és kivitelezése.
3. Szolgálat, amit az állam a szervezeti rendszerén keresztül nyújt a polgároknak és a legkülönbözőbb szervezeteknek.

Az egyén és a közösség részéről a közigazgatás:

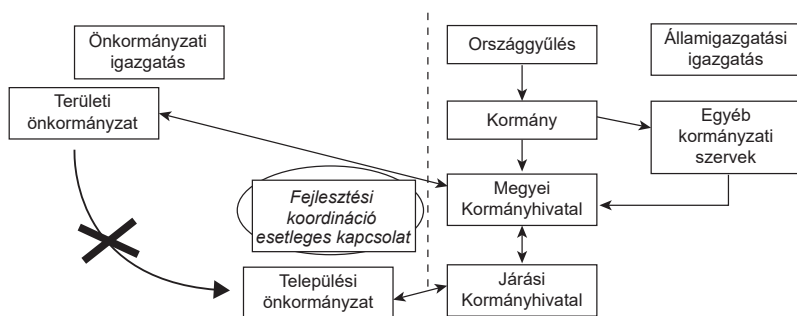
- a helyi közzszolgáltatás felelőse és megvalósítója;
- a közellátás felelőse, ellenőre és szervezője;
- a település életszínvonalának minimum szinten tartása, és emelése;
- „panasziroda”;
- a helyi közbiztonság szervezője, ellenőre, védője.

9. ábra

A tanácsai közigazgatási rendszer felépítése²⁹

Forrás: BAJOR 2015

10. ábra

A 2011. évi törvény által kialakított közigazgatás Magyarországon

Forrás: BAJOR 2016

²⁹ 1983. évi 26. számú törvényerejű rendelet a tanácsokról szóló 1971. évi I. törvény módosításáról és egyes tanácsai hatáskörök rendezéséről (kihirdetés napja 1983. december 28., hatályos 1984. január 1-jétől) 18. § 8. bekezdésének módosítása: „A járás, mint jogszabályi megjelölés hatályát veszti.”

Az 1990. évi rendszerváltozás hatása a települések életére

Az 1990-es rendszerváltáskor hatalomra kerülők alapjaiban próbálták meg a múlt rendszer működését felszámolni. Mivel félték a vidéki közigazgatás ellenállásától, ezért az államigazgatás reformját felhasználva támadták meg, illetve alakították át a középszintű közigazgatást. Előbb megszüntették a középszintű államigazgatási egység monopóliumát, majd létrehozták a köztársasági megbízottak hivatalát, történelmi hagyományra hivatkozva. Feladatuk: az önkormányzatok közigazgatási ellenőrzése, de valójában mint címzetes államtitkárok a politikai felügyeletet gyakorolták, de ezt is meglehetősen visszafogottan. (Mintha csak *A köszívű ember fiai* című regény lapjai elevenedtek volna meg, ahol a megyei önállóság letörésére császár- és királyhű adminisztrátorokat helyeztek hivatalba.)

A megalakult önkormányzatok törvényes működéséhez az alapvető jogszabályok is hiányoztak. Az országgyűlési választásokat követően elég volt fél év, hogy a politikai rendszerváltásba vetett hit meginogjon. Politikai és közigazgatási értelemben a régi közigazgatási rendszer már, az új még nem működött. A sietségre jellemző, hogy 1990-ben megtartották Magyarországon a szabad önkormányzati választásokat, de csak két év múlva határoztak a köztisztviselők jogállásáról (1992. évi XXIII. tv.), aminek következtében alapvetően változott az önkormányzati képviselők választhatósága. A törvény életbelépését megelőzően önkormányzati képviselő lehetett önkormányzati hivatali dolgozó, de akár hivatásos rendőr is.

A helyzetet tovább bonyolította, hogy a volt tanácsi apparátus tagjai közül megválasztott polgármesterek jelentős része továbbra is az atyáskodó megyére várt. (Ebben a közigazgatási rendszerben „szocializálódtak”, és ez egyben biztonságérzetet adott számukra.) Ők az úgynevezett független polgármesterek közül kerültek ki. A statisztikai adatok szerint a független polgármestereket zömmel az ország legelmaradottabb és legszegényebb vidékein (országban belüli periféria, országhatár térségei) választották meg. A tanácsi apparátuson kívülről választott polgármesterek (többnyire pártorientáltak) nem kértek a régi megyéből, de nem kértek a köztársasági megbízott áldásos tevékenységéből sem.³⁰ Nem volt kihez fordulni segítségért, a hétköznapi értelemben főként a falvakban teljes lett a „tanácstalanság”. Az önkormányzatiság öröme rövid időn belül a magárahagyottság kétségbeesésébe csapott át.

A lakosságnak a jóllét hiányából fakadó általános problémáit erősítette – a hatalom részéről megvalósított 1990–1998 közötti – félresikerült privatizáció, amelynek során formálisan a magyar vállalatot vásárolták fel, de gyakorlatilag a magyar vállalat belföldi piacát. A privatizált vállalatok dolgozóit (főként az ingázókat) elbocsátották, akik hazatértek, de otthon sem találtak megélhetést. Gyakorlatilag a magyarországi „nagyvárosok” gazdasági átalakítását a falvakra, főként az aprófalvakra hárították. A probléma kezelésére – európai uniós mintára – a hazai politika kialakította a hátrányos település és térség sajátos értelmezését. 1994-től elindult egy hatalmas harc az önkormányzatok részéről a „hátrányos” cím eléréséért, mert ez extra központi támogatással járt, és gyakorlatilag minden felelősséget levett a települések vezetőinek válláról.

Ha a település eléri a Hátrányos Helyzetű, vagy az Önhibáján Kívül Hátrányos Helyzetű címet, külön hazai pályázati rendszerben vehet részt, amely nincs kapcsolatban az általános pályázati rendszerrel [7/2003. (I. 14.) Kormányrendelet,³¹ ezt követően a 67/2007. OGY

³⁰ BÁNLAKY 1992.

³¹ Hatálytalan: 2006. XI. 30-tól.

határozat³² 3. melléklet]. Ebben az esetben a támogatás nem függ sem a kistérségtől, sem a megyétől, sem a régiótól. Arra kell csak vigyázni, hogy a fejlesztések ne okozzanak olyan előrelépést, amelynek következtében a település kikerül a kedvezményezett körből. Munkahelyteremtésre egy fillért sem kell fordítani. A településen csak olyan fejlesztéseket kell megvalósítani, amelyek a lakosság jólétét, biztonságérzetét növelik, de a település besorolásán nem változtatnak. (Például tanuszoda, természetesen szaunával!) A település lakóinak komfortérzete nő, csak éppen munkanélküli a falu fele.

Több magyarországi hátrányos helyzetű megyébe az elmúlt közel harminc év alatt elképesztő mennyiségű támogatás – több tízmilliárd forint – érkezett, mégsem változott a megyék gazdasági rangsorában elfoglalt helyük. A helyzet paradoxona: miközben látványosan növekszik a jólét, drámaian csökken a jólét! Soha senki nem vizsgálta meg, hogy hogyan és mire hasznosult a megyébe érkező támogatás. Mennyi új munkahelyet teremtettek, kik a támogatás végső kedvezményezettjei, kik voltak a beruházás bonyolítói, kivitelezői, kik készítették a pályázatokat, a szomszédos települések fejlesztései segítették vagy ellehetetlenítették egymást, hosszú távon van-e fedezete a beruházás működtetésének!

Az Európai Unióban a támogatásért pályázni kell. Azt azonban nem írja elő az EU, hogy csak a jelenlegi magyarországi gyakorlat az egyedüli helyes megoldás. (Csehországban például nincs szükség saját erőre.) A pénzosztó kiír a saját elgondolásai szerinti valamilyen településfejlesztési pályázatot, és akinek van pénze, az pályázik. Ha nincs pénze, akkor pályázik arra, hogy pályázhasson! Mennél „hátrányosabb helyzetű”, annál könnyebben jut pénzhez. A besorolást kormányrendelet és/vagy országgyűlési határozat alapján végzik el. A mellékelt pályázati mutatókat még a 24/2001. (IV. 20.) OGYH³³ alapján rögzítették, de a 67/2007. OGY határozat 3. melléklete lényeges változást nem hoz az alkalmazott mutatók tárgyában, esetleg bővíti azok számát, de azok lényegesen nem befolyásolják a végeredményt.

4. táblázat

Alkalmazott mutatók és ezek alapján két fiktív település összehasonlítása

Az elmaradottság méréséhez használt mutatók köre
1. Népsűrűség*, fő/km ² (2005. január 1.)
2. 60–x évesek aránya a lakónépességből, % (2005. január 1.)
3. A vándorlási különbözet (1990–2004); az 1000 időszak közepi népességre jutó évi átlag; fő
4. A 7–x éves népesség által végzett átlagos osztály- (évfolyam-) szám (2001. február 1.)
5. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottból, % (2001. február 1.)
6. A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottból, % (2001. február 1.)
7. A munkanélküliségi arány, % (2005. I–IV. negyedév/2005.)
8. A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma, db (2004. december 31.)
9. A kereskedelmi és magán szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma (2004)
10. Az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem, Ft (2004)
11. Az 1990–2004. években épített lakások aránya az időszak végi lakásállományból, % (1990–2004)

³² Hatálytalan: 2014. I. 4-től.

³³ Hatályos Országgyűlési Határozat.

12. A közüemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, % (2004. december 31.)
13. Az egy km vízvezeték-hálózatra jutó zárt csatornahálózat, méter (2004. december 31.)
14. A vezetékes gázt fogyasztó háztartások száma a lakásállomány %-ában, (2004. december 31.)
15. Az 1000 lakosra jutó személygépkocsi-állomány, db (2004. december 31.)
16. Az 1000 lakosra jutó telefon-főállomások száma (ISDN-nel együtt), db (2004. december 31.)
17. Elérési komplex mutató (2004)

* Az állandó népesség aránya alapján számítva.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
A település	105	42,768	–8	8	50	10	30	2	0	67 000	5%	88
B település	105	43,296	–8	8	50	10	30	2	0	67 000	5%	88
		0,528										

13	14	15	16	17	lak. sz.	60. feletti	Gk	csatorna	eltérés
100	100	0,033	0,03	0	264	162	30	100	
101	100	0,031	0,03	0	264	163	31	101	
1		–0,002						1	1,526

Egy méterrel több szennyvízcsatorna, egyetlen 20 éves autó, vagy egy nagymama, aki egy nappal tovább él, mint a szomszéd faluban lakó néni, már elég ahhoz, hogy a település milliós támogatást essen el. A települések sorrendjét a KSH adatai alapján számítógépes programmal állítják össze. A tizedesek száma pedig végtelen! A mindennapokban érzékelhetetlen különbség a számok alapján dől el! A magyar gyakorlat szerint a településfejlesztési pályázati rendszer kétszereplős: kormányzat és önkormányzatok. Kimaradtak a rendszerből a vállalkozók, a civil szervezetek, a tudományos intézmények, akik a rendszer hatékonyságán igen sokat tudnának segíteni. Amíg a jelenlegi rendszer fenn marad, a településfejlesztésben érdemi változás nem fog bekövetkezni ebben az országban! Ez az Országgyűlési Határozat a mai napig érvényben van alapjaiban nem változott.

A fentiek alapján az általam vizsgált három települést a 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet 3. melléklete alapján az alábbiak szerint sorolták be (5. táblázat).

Ábrahámhegy

Ábrahámhegy és a környező települések helyzete társadalmi, közigazgatási és gazdasági szempontból több mutató alapján is meghatározható. A meghatározások alapján elméletileg több lehetősége is van a településnek. A település jóléti, jólléti helyzetének elemzéséhez elengedhetetlen néhány fogalom értelmezése, rögzítése:

- vidéki, rurális térség;
- aprófalvas térség;
- Balaton-parti üdülő település;
- borfalvak.

5. táblázat

A települések besorolása a településfejlesztési lehetőségek programjaiba

Települések	Kedvezményezett járás	Fejlesztendő járás	Komplex programmal fejlesztendő járás
Ábrahámhegy	0	0	0
Nagymaros	1	0	0
Záhony	0	0	1

Forrás: a szerző szerkesztése³⁴

A vidéki térség fogalmát több dokumentum is megfogalmazza. Bármelyik dokumentumot is értelmezzük, Ábrahámhegy és a környező települések megkérdőjelezhetetlenül beletartoznak a „vidéki térség” fogalmába.³⁵

A Vidéki Térségek Európai Chartája (1996) szerint a területhasználatra és a helyi tevékenységekre jellemzőek az alábbiak:

- Mezőgazdasági tevékenység, erdészet és halászat.
- Sajátos, csak a térségre jellemző gazdasági környezet és kultúra. Alacsony a gazdasági-társadalmi infrastruktúra koncentrációja. Jellemzően extenzív területi hasznosítás.
- Üdülés, pihenés céljából hasznosított területek, természetvédelem.
- Lakóhely és a munkahely szétválása. Magas a mezőgazdasági népesség aránya, jelentős a munkanélküliség. A lakosság számához mérten fokozott mértékű az elöregedés és az elvándorlás.

Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről a vidék fogalmának meghatározására kísérletet sem tesz, miközben a regionális fejlesztésekkel foglalkozó szakirodalom a területfejlesztés fogalmába a vidékfejlesztést beleérti, de a mezőgazdasággal foglalkozó szakirodalom is másként értelmezi a kérdést.

Így fogalmaz a területfejlesztésről szóló törvény:

„2. § b) a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti – az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében [...]”³⁶

Ezek szerint az egész ország vidék.

³⁴ 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet a kedvezményezett járáások besorolásáról: „Értelmező rendelkezések 1. § (1) A járáások területi fejlettség alapján történő besorolásánál a társadalmi és demográfiai, lakás és életkörülmények, helyi gazdaság és munkaerő-piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból (négy mutatócsoport) képzett komplex mutatót szükséges figyelembe venni. [...] (2) [...] Kedvezményezett járáások: azok a járáások, amelyeknek komplex mutatója kisebb, mint az összes járás komplex mutatójának átlaga. [...] Regionális szempontból kedvezményezett járáások: e rendelet figyelembevételével a megyei közgyűlések által kijelölt járáások [...]”

³⁵ Szükséges megjegyezni, hogy a vidékfejlesztés nem azonos az agrárfejlesztéssel, ellentétben a magyar gyakorlattal.

³⁶ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről.

Rurális térség

„Rurális térségnek számít az olyan tágabb értelemben vett belterület vagy part menti vidék, amely (beleértve a falvakat és a kisebb városokat is) gazdaságilag és szociálisan egységes egészet alkot a környező rurális térséggel, és ahol a városi térségekhez viszonyítva számottevően alacsonyabb a lakosság, a gazdasági, szociális és kulturális struktúrák koncentrációja, és ahol a terület nagyobb részét mezőgazdasági, erdőgazdasági, természetvédelmi és kikapcsolódási célokra használják.”³⁷

A Nemzeti Agrárprogram definíciója szerint pedig „vidék az a terület, ahol a mezőgazdasági tevékenység, a zöldfelület (erdő, természetes táj) dominál és aprófalvas településszerkezet, alacsony beépítettség, illetve népsűrűség jellemez”.³⁸

Ábrahámhegy térségének települései beletartoznak az „aprófalvas” térség kategóriájába is. Veszprém megye a települések nagysága alapján az ország negyedik aprófalvas megyéje, a területének 48%-a aprófalvas térség.

6. táblázat

Veszprém megye statisztikai adatai az aprófalvas települések arányában

Megye	Település	Aprófalva	Népességszám	Aprófalvak népessége	Aprófalvak aránya, %	Aprófalvakban élők aránya, %
Veszprém	225	107	371 862	30 195	48	8

Forrás: VELLA 2014; BAJMÓCY–BALOGH 2002 alapján

*Aprófalvas települések*³⁹

„Az aprófalvakon belül településrendszerünk sajátos és egyben legproblematisabb csoportját alkotják az 500 főnél is kisebb *törpefalvak*. Jelenleg Ábrahámhegy is idetartozik. Ebbe az utóbbi kategóriába tartozik az ország településeinek 32,6%-a, ahol kerekén 278 ezer ember él, az ország népességének 2,7%-a, községi népességének 7,8%-a. A következőkben az erre a községszámra vonatkozó adatainkat foglaljuk össze, nem tagadva, hogy ezekkel szándékunk hozzájárulni mind helyzetük, mind jövő lehetőségeik reális megítéléséhez.”⁴⁰

Kifejezetten nehéz gazdasági-fejlesztési helyzetet okoz a településnek, hogy az Ábrahámhegy településsel egy közös önkormányzati hivatalt működtető települések lélekszáma

³⁷ *Rurális Térségek Európa Chartája* 1998.

³⁸ *Nemzeti Agrárprogram* 1997.

³⁹ „Bár mint Bajmócy Péter és Balogh András megjegyzi, talán célszerűbb lenne eleve aprófalvas térségekről beszélni, hiszen a települések társadalmi-gazdasági helyzetének fontos meghatározó tényezője a települési környezet. Az aprófalvas kistérségek lehatárolását pedig legegyszerűbb módon a településsűrűség vizsgálata alapján végezhetjük el. Csatári Bálint kistérségi szintű vizsgálata során azokat tekintette aprófalvaknak, amelyeknél a mutató értéke 4 település/100 km² feletti volt. Bár hozzá kell tenni, hogy e tipizálás szerint a kistérségek majd fele aprófalvasnak volt tekinthető, és az oda sorolt településeknek kevesebb mint fele volt 500 főnél kisebb lélekszámú” (SZABÓ 2011, 28.).

⁴⁰ Kovács 2004.

2000 és 2012 között – Révfülöp és Kővágóörs településeken kívül – sehol sem lépte túl, nem haladja meg az aprófalvas térséggé nyilvánítási lakosságsszámot.⁴¹

A Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal keretében együttműködő települések két „nagytelepülés”, Révfülöp és Kővágóörs lakossága sem éri el a nagyközség méreteit, de a helyi méretek szerint az együttműködő környező települések jelentős számban eltörpülnek mellettük.

A meghatározások alapján Ábrahámhegy és a vele együttműködő települések vidéki jellegű térséget alkotnak. Ezen belül is aprófalvas kistérség, úgynevezett törpefalvas.

7. táblázat

A Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal keretében együttműködő települések

Település	2000	2012	2017
1. Ábrahámhegy	501	441	553
2. Balatonhenye	156	113	133
3. Balatonrendes	130	134	147
4. Kékkút	58	81	81
5. Kővágóörs	889	819	818
6. Köveskál	444	361	384
7. Mindszentkál	354	269	264
8. Révfülöp	1 189	1 187	1 178
9. Salföld	67	72	80
10. Szentbékál	261	189	214

Forrás: VELLA 2014

A település „természetes” társadalmi-gazdasági kapcsolata a nyugati irányú legközelebbi „nagytelepülés”, Badacsonytomaj. A város lakosságsszáma 2080 fő. Ábrahámhegy adottságai és történelmi folyamatai alapján ez a település a hagyományos, és 2012-től közös önkormányzati hivatalt fenntartó közvetlen partnere. Badacsonytomaj több, a térségre kiterjedő közszolgáltatást lát el. (Ezen a tényen az sem változtatott, amikor Ábrahámhegy települést más térségi együttműködési körzetbe sorolták át.)

Ezek a tények erőteljesen befolyásolják Ábrahámhegy és a vele együttműködő társ-község gazdasági és települési önállóságát.

A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény alapján (az illetékes kormányhivatal irányításával) létrehozott Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal működtetésében részt vevő települések korábban a jelenlegi együttműködésen kívül maradt környező településekkel „többcélú kistérségi társulás” keretében működtek együtt. Az együttműködés nagyobb területet fedett le, mint a kővágóörsi közös önkormányzati hivatali együttműködés. A kistérségi társulásokat a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény és a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvény alapján hozták létre. A Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény hatálybalépését követően a többcélú kistérségi társulást felszámolták.

⁴¹ KSH-adatbázis.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény 2. számú melléklete azzal, hogy a partközeli településeket nevesíti – Ábrahámhegy, Balatonrendes, Kővágóörs és Révfülöp –, ezeket a településeket a többi településsel szemben előnyben részesíti. Ez azonban a többi szomszédos településsel – a Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal működtetésében részt vevő települések közül –, amely nem tagja a kiemelt üdülőkörzetnek, az együttműködést megnehezíti, vagy éppen lehetetlenné teszi. A többletforrás, amelyhez a település jut vagy juthat, a fejlesztésekre sok esetben kevés, és csak az ellentéteket gerjeszti. A település minden egyéb fejlesztési forráshoz való hozzájutását korlátozza, vagy kizárja a települést, de a térségi együttműködést is.

Ábrahámhegy pályázati lehetőségeit erősen behatárolja:

- a település lakónépességének száma, összetétele;
- a település földrajzi elhelyezkedése (nincs hova terjeszkedni, de a belterületen sincs szabad földterület);
- az egyetlen balatoni település, amelynek nincs szabad tóparti területe;
- saját források szükségessége.

A településen élők számára a gazdasági jólét helyben nem vagy csak korlátozott mértékben biztosítható. Közigazgatási segítséggel a település önmagában nem fejleszthető. Jellemző, hogy a szervezetek alapítói nem helyi lakosok. A település a 20. század közepén megalakult – a települést védő civil szervezet által megindított –, a mai napig működő közösségi-társadalmi támogatásokra számíthat.⁴²

A társadalmi-szociális jólét alakulása is érdekes a településen. A helyi lakosok gyakorlatilag az üdülési szezon végeztével veszik birtokba saját településüket, és tartják rendszeresen a közösségi összejöveteleket, rendezvényeket, ilyenkor „érzik otthon” magukat.⁴³

⁴² VELLA 2014. Az Ábrahámhegyi Fürdőegyesület 1925-ben alakult. Jellemző a kialakult közigazgatási viszonyokra, hogy az egyesület vezetésében – egy felügyelőbizottsági tag kivételével – csak nem helyi lakosok kaptak helyet. Az elnök és helyettese tapolcai, az igazgatósági tagok kékkúti és nemesgulácsi lakosok. A huszonhárom alapító tag közül is csak két ábrahámhegyi lakost találunk (ugyancsak két taggal képviselteti magát Sopron városa is).

⁴³ NABE helyi csoportja. „Az 1995 januárjában Alsóörsön alapított Nők a Balatonért Egyesület (NABE) célja, hogy a Balaton környezeti, természeti és kulturális értékeit megőrizze, megvédje. Környezettudatos magatartást alakítson ki az itt élő és a tavat szerető emberekben. Elsősorban azokon a területeken, ahol a nők – sajátos szerepük révén – a legtöbbet tehetik: tájékoztatók, akciók, programok szervezésével, kapcsolatok építésével a Balaton térségében, az országban, és a határokon túl. Mi, akik itt élünk a tó partján, tudatában vagyunk annak, hogy életminőségünk, anyagi gyarapodásunk függ attól, hogy milyen lesz a Balaton 5-10 év, vagy egy emberöltő múlva. Jelenleg 20 csoportban 720-an dolgozunk a tó körül.”

Ábrahámhegy Kulturális Örökségéért Alapítvány Alapító: Tálas Zsuzsanna, Budapest. Az alapítvány célja: hogy Ábrahámhegy község kulturális hagyományait és örökségét megőrizze, ápolja, és új hagyományt teremtsen. A megjelenítés formai eszköze az a rendezvénysorozat, amelynek keretében bemutatásra kerül évről évre Ábrahámhegy kulturális élete, feledésbe merült hagyományok felidézése a rendezvények keretében.

Nagymaros

Nagymaros mint önálló település az Országos Területfejlesztési Koncepció 2005, valamint a 28/1998. (V. 13.) IKIM rendelet alapján a Dunakanyar kiemelt üdülőkörzet része. A Dunakanyar kevésbé természetföldrajzi kategóriaként, inkább üdülőkörzetként, a természeti és kulturális értékek rekreációs célú hasznosítására épülve létezik. Az üdülőkörzetet 1957-ben határolták le. Változást a településen élők életében a bős–nagymarosi vízlépcső megkezdett, majd leállított építése hozott, illetve hozott volna.

„A 80-as évek közepére véglegessé vált, hogy a nagymarosi vízlépcső megépítése gazdasági és műszaki okokból meghaladja a magyar beruházók lehetőségeit. Ezért 1986-ban a magyar központi beruházó speciális hitelkonstrukcióban magánjogi megállapodást kötött egy osztrák vállalattal az építkezés kivitelezésére. Túlnyomórészt osztrák vállalkozók építették – osztrák bankkölcsönből – a dunakiliti duzzasztóművet, míg az alvízcsatorna kotrási munkáira egy jugoszláv céggel kötött magánjogi szerződést a magyar központi beruházó.”

Idézet a döntés felülvizsgálatát kérő, 1989. februári képviselői indítványból: „A nagymarosi vízi erőmű legalább húsz éven keresztül nem szolgáltat számunkra elektromos energiát, és olyan járulékos beruházások, szennyvíztisztítók, utak, védőművek stb. építését kívánja meg, amelyre nincs fedezetünk. Semmiféle garanciával nem rendelkezünk arra nézve, hogy a szintén válsággal küszködő Csehszlovákiában a miénknél nagyságrendekkel költségesebb járulékos beruházásokat képesek-e egyáltalán elkezdeni. A tisztítóművek elhagyása pedig ökológiai katasztrófához, ivóvízkészleteink és ivóvízellátásunk tönkretételéhez vezetne.”⁴⁴

Az idézetből kitűnik, hogy azokra a fejlesztésekre hivatkozva állították le a bős–nagymarosi vízlépcső fejlesztését, amely fejlesztések lehetővé tették volna Nagymaros és a környező települések fejlődését és az itt élők életszínvonalának – életminőségének – javulását.

A Dunakanyar térség vezető települése Szob. Itt található a térségi államigazgatási szervek. Nagymaros a valóságban, mind társadalmi, mind gazdasági szempontból beékelődik Szob és Verőce közé. Ez behatárolja – csökkenti – térségi szerepét. Jelentős fejlődési lehetőséget a történelmi előzmények alapján a nagyobb méretű együttműködés Visegráddal jelentene, de a két település között folyik a Duna, és ez jelenleg leküzdhetetlen akadály. (Nagymaros polgármestere egy magánbeszélgetésen úgy fogalmazott: „tulajdonképpen nekünk kellene fizetni a visegrádi vár kivilágítását, mert az csak Nagymarosról látszik igazán jól”.)

A településen az egyéni gazdasági jólét megalapozott. A település gazdasági fejlődése előtt valójában helyi akadály nincs. Mégsem sikerül előrelépni ezen a területen. A fejlődés valamiért elkerüli a várost.

A társadalmi-szociális jólét érzete nem általános a település lakosságában. Valószínűleg a történelmi tapasztalatok alapján a kulturális és civil szervezetek viszonylag zártak, de ez nem azt jelenti, hogy ellenségesek.

⁴⁴ MÁDL 1992, 45.

Záhony

A jogszabály alapján a záhonyi térségnek van lehetősége a gazdasági-fejlesztéspolitikai helyzetéből fakadóan pályázatok benyújtására. A gond az, hogy míg Záhony a rendszerváltozás idejében még kiemelten fejlett település volt, manapság halmozottan hátrányos.

A negatív pálya fontosabb állomásai és változásai a következők voltak:

- A társközségek, amelyeket a várossá nyilvánítás érdekében csatoltak a településhez, elszakadtak.
- A várost – nem hivatalosan – mint kiemelten fejlett települést kizárták a pályázatokból.
- Az alapfokú oktatás egy szükségépületben és még két másik épületben folyt. (Ez nem a rendszerváltás következménye volt, a rendszerváltozást követően a város vezetése állami segítség nélkül megoldotta a problémát.)
- Korábban az aktív lakosság közel 75%-a a vasútnál dolgozott, de az arány 2010-ig 30%-ra süllyedt. Jelenleg 10% körüli.
- Megkezdődött a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság átalakítása, ami a MÁV CARGO értékesítéséig tartott.⁴⁵ Ezt követően a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóságát felszámolják, és újra beolvad a MÁV Debreceni Igazgatóság rendszerébe. 1990-ben a lakosság lélekszáma 5040 fő, 2005-ben 4700 fő körül volt, jelenleg 4062 fő.

A magyar–szovjet, ezt követően a magyar–orosz/ukrán gazdasági kapcsolatok negatív változása, alakulása előre látható volt, ugyanakkor a helyi vasúti vezetők nem készültek fel – vagy nem akartak, vagy nem tudtak – a változásra. Ez számukra a helyi, 40 év alatt kialakult társadalmi értékrend teljes tagadása lett volna. Úgy gondolták, Magyarország alapvető érdeke az orosz/ukrán jó gazdasági viszony fenntartása. Nem számoltak a politikai indítékokkal és következményekkel.

Elsőként a képzett vezetők, értelmiségiek hagyták el a várost – akik megfelelő tudással és tapasztalattal rendelkeztek a mobilitáshoz –, majd követték őket a középfokú végzettségűek, jelenleg már a végzettség nélküliek költöznek el. Ez az időszak tragikus az egyéni, személyes jóllét szempontjából. A település társadalmi értékrendje – amelyhez a helyi lakosok szívesen alkalmazkodtak – az átalakulás következtében egy csapásra összeomlott. A munkanélkülivé vált vasutasok jelentős számban küzdenek pszichikai gondokkal. Mivel a lakásokat nem lehet eladni, ezért a lakásokban otthagyják a berendezést, és albérletekbe költöznek Debrecenbe, Budapestre vagy más magyarországi településre.

1991-ben a város vezetése elindított egy programot, amely megvalósulása esetén már a város segítette volna a vasutat, azonban ez a program, mint minden olyan kísérlet, amelyben a város kilépett volna az alárendelt szerepből – végérvényesen vagy időlegesen – elbukott, nem a város hibájából.

A kedvezményezett térségek besorolásáról szóló 311/2007. (XI. 17.) Kormányrendelet szerint a Záhonyi kistérség Magyarország 174 kistérsége fejlettségi sorrendjében a 122. helyet foglalja el. Nem tartozik tehát az ország 33, komplex programmal is segített leghátrányosabb helyzetű kistérsége közé, ugyanakkor gazdasági mutatói alapján a rendelet a hátrányos helyzetű

⁴⁵ A MÁV CARGO-t az osztrák RAIL CARGO vásárolta fel, és saját igényei szerint üzemelteti.

térségek közé sorolja. Mikroregionális szinten Záhony feladatai kiterjednek a gazdaság és a társadalom szinte minden területére (kereskedelmi ellátás, egészségügy, oktatás, közlekedés, munkahelyteremtés, közigazgatási feladatok, kommunális szolgáltatás, szabadidős tevékenység stb.). A felmerült szükségleteknek a város valódi centrumtelepülésként képes megfelelni. A járási rendszer 2013 elején történő újbóli bevezetésével Záhony történelme során először lett járási központ, amely újabb közigazgatási és közszolgáltatási kihívások elé állítja a települést.⁴⁶

A településen a közel 40 évig tartó töretlen gazdasági fejlődés, a térségben egyedülálló gazdasági jólét megszűnt, vagy legalábbis nagymértékben csökkent. Ez azonban nem vonja maga után a társadalmi-szociális jóllét hanyatlását is. A város lakói „nem hagyják magukat”, mindent megtesznek azért, hogy jól érezzék magukat a településen.

A helyi közigazgatás – közszolgáltatás

A helyi közigazgatás az, amellyel a lakosság mindennapjaiban találkozik. Ha a közigazgatás beleszól a magánéletébe, akkor terhes, ha nem oldja meg az egyén-egyen és az egyének és a közösség közötti problémákat, akkor gyenge. Az állampolgár számára akkor megfelelő a közigazgatás folyamata, ha csak a hiányát érzékeli. A jóllét szempontjából lényeges feltétel, hogy a közigazgatás akkor és csak akkor jelenjen meg, avatkozzon be a közösség mindennapi életébe, ha a közösség tagjai már nem tudják egymás között – a közösségen belül kialakult hierarchia, tekintély és kommunikációs kapcsolat segítségével – az adott problémát megoldani. Ellenkező esetben a közösség tagjai a közigazgatást – mint diktatórikus hatalmat – érzékelik.

A közigazgatásban dolgozók a közigazgatás definícióját legszívesebben így fogalmazták meg:

A közigazgatás a bölcsőtől a sírig tart, és az emberek mindennapjaiban jelen van, különböző formában. Bizonyos értelemben már a születés előtt is van hatása a közigazgatásnak (lásd anyavédelem, magzat védelme), és amikor a gyermek megszületik, akkor a közigazgatás az egyik szolgáltató rendszerén keresztül (egészségügy) jelen van, és megtörténik első hatósági fellépése is, hisz az újszülöttet anyakönyvezik. Később az óvoda, az iskola, a kulturális szolgáltatások igénybevételével a közigazgatás átszövi az emberek mindennapjait. Tulajdonképpen a közigazgatás valamilyen tevékenység a hatalom és az állampolgárok között a hétköznapi életben.

A közigazgatás különböző csatornákon keresztül jut el az emberekhez, mint például törvények, rendeletek alkotása, végrehajtása, és mindez különböző formákon keresztül valósul meg:

- a) A közigazgatás különböző intézményeket, szervezeteket működtet.
- b) Hatósági–közigazgatási tevékenységét teljesíti, amikor a közigazgatás valamit engedélyez, vagy megtilt; esetleg valamilyen tevékenység folytatásához hozzájárul, vagy azt korlátozza.

⁴⁶ Záhony város integrált városfejlesztési stratégiája. 2012–2013.

- c) Közigazgatás az is, amikor megszervezik a polgármesterek, képviselők stb. választását, népszavazás lebonyolítását, ha különböző fórumokat szerveznek, ahol a jogi jellegű fellépésnek közvetlenül kisebb a szerepe.

A rendszerváltozást követően 1990-től Magyarországon újra kellett gondolni az államigazgatás folyamatát. A többségében országosan, rendeleti úton való államigazgatási kormányzást felváltotta a törvény által szabályozott eljárás. A kommunisztikus ideológia által vezérelt jogalkotást felváltotta a formálisan és tartalmilag is demokratikus jogalkotás.

A társadalom – a rendszerváltozást követően – elvárja a közigazgatástól, hogy az gyorsan és rugalmasan reagáljon az életviszonyokban beálló változásokra. Ez pedig – a rendszerváltozás ideológiai folyamatával ellentétben – a rendeleti jogalkotást erősíti, ugyanakkor a demokratikus államrend a törvényi szabályozást követeli meg.

„A rendeletalkotással a képviselő-testület a helyi lakosságra, a helyi vállalkozásokra ír elő kötelező, normatív jellegű magatartási szabályokat, az önkormányzat ezáltal a jogalanyok magatartására gyakorolhat befolyást. A jogalkotás mellett azonban a településirányításnak számos más eszköze is van, amelyeket nem csupán a képviselő-testület, hanem annak már említett szervei is alkalmaznak. Idetartozik például a helyi közszolgáltatások (közvilágítás, távhőszolgáltatás, ivóvízellátás, szilárd és folyékony hulladék elhelyezése, köztemető üzemeltetése stb.) megszervezése. A közszolgáltatások ellátására a képviselő-testület kiválasztja a közszolgáltatót, szerződést köt, és felügyeli a szolgáltatás ellátását. Szintén a településirányítás körébe tartozik a helyi gazdaság fejlesztése. Ennek körében a képviselő-testületnek lehetősége van a helyi adórendszer kialakítására, az egyes építési övezetek szabályozásával az ipari területek helyének kijelölésére, az építési szabályok előírására. A képviselő-testület köteles gondoskodni az egészségügyi alapellátás és az óvodai ellátás megszervezéséről is.”⁴⁷

Azt sem szabad szem elől téveszteni, hogy a közigazgatáson többnyire nem csupán a jogszabályok megtartását kérik számon, hanem valamilyen eredmény elérését is. Ilyen eredmény lehet a közút építéséhez szükséges ingatlanok tulajdonjogának közhatalmi eszközök segítségével történő megszerzése. (Demokráciát hirdetve ezt lehet környezetvédelmi köntösbe bújva, gyakorlatilag politikai alapon támadni.) Ebből következik, hogy a közigazgatással szembeni törvényesség elvárását illetően nem mindig elfogulatlan a lakosság. Azonos tőről fakad az is, hogy a közigazgatási szervekben van egyfajta berzenkedés a jogi szabályozással szemben: gyakran nyűgnek éreznek minden olyan rendelkezést, amely – bármennyire fontos okból is – szűkíti eljárási mozgásterüket.

A rendszerváltozás után hivatalba lépő kormányoknak sok sürgősebb dolga akadt annál, hogy ráértek volna a közvetlen közigazgatási gyakorlat kialakításával foglalkozni, mint ahogy később tették (2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról). A közigazgatás továbbfejlesztésének 1999–2000. évre szóló kormányzati feladattervében megjelent, hogy „felül kell vizsgálni az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvényt”. A felülvizsgálat megtörtént, az országgyűlés megalkotta a törvényt, a kapcsolatos kormányhatározat azt is megszabta, hogy az előkészítő munkára kodifikációs bizottságot kell létrehozni, amelynek első fő feladata a szabályozási koncepció tervezetének kidolgozása.

⁴⁷ BALÁS 2018, 6.

A központi és a helyi-területi közigazgatási szervek feladatai:

- a) jogalkotási feladatok;
- b) képzési és továbbképzési teendők;
- c) szervezési feladatok.

A továbbiakban a közigazgatás szervezési és igazgatási oldalaival foglalkozom. Alapvető kérdések: mit, miért, hogyan, kivel, nagyon élesen kirajzolódik a valóság és az elvárások közötti különbség.

A közigazgatás hatáskörébe utalt ügyek túlnyomó többsége jellegénél fogva nem viseli el, hogy a hatósági eljárások évekig elhúzódnak.

Például: A nemzetgazdaságnak szüksége van arra, hogy minél több külföldi működő tőke érkezzen az országba. Ha azonban egy külföldi nagybefektető arról értesül, hogy az általa megvalósítani kívánt beruházáshoz nélkülözhetetlen hatósági engedélyek beszerzése – az esetleges jogorvoslati eljárásokkal együtt – három évet is igénybe vehet, könnyen odébb áll (természetesen a pénzével együtt). A közigazgatási ügyek átfutási idejének szabályozásánál azonban elsődlegesen mégis a magyar ügyfelek érdekeire kell tekintettel lenni, hiszen nekik sem közömbös, hogy a közigazgatás lassúsága miatt – például az időközben bekövetkező áremelkedések miatt vagy az elmaradt haszon formájában – mennyi károsodás éri őket.

A közigazgatásnak nem feladata a munkahelyteremtés, nincs hozzá semmilyen forrása, a közigazgatás csak a kedvező befogadó feltételeket tudja szabályozni.

A vizsgált településeken jelentős külföldi beruházások nem történtek, sőt semmilyen külföldi beruházás sem történt.

Térségi és települési közszolgáltatás

A fenti meghatározások alapján megállapíthatjuk, hogy a helyi közigazgatás:

- alapvető funkciója a jogszabályalkotó – állami és önkormányzati – szervek által meghatározott, kialakított feladatok – hatás- és jogkör alapján – közhatalommal és egyéb szervezési eszközökkel való végrehajtása, megvalósítása;
- az állampolgárok elvárt közszolgáltatási ellátása, a helyi, az országos választásokon kapott megbízás alapján.

Az 1990. évi rendszerváltozást megelőzően a szervezet méreteitől függően a közvetlen személyes kapcsolat átalakulhat személytelen, formalizált-funkcionális, a vezetés által koordinált kapcsolattá, ez a közigazgatási rendszer virtuálisan és a valóságban is egy kiemelt pontból irányított mátrixot alkot. Az is látható, hogy a közigazgatási alsó szint (település) és a közigazgatási felső szint (kormányzat) között a megye, mint középszint, egyben a közigazgatás meghatározó középpontja is. A közigazgatás logikája szerinti szempontból ez az a pont, amely az összes közigazgatási funkció begyűjtő- és elosztópontja. Az egypártrendszer logikája szerint minden szinten erős ideológiai ellenőrzés alatt álló rendszer. (A személyi kiválasztástól a rendszer szintjeinek összehangolt működéséig.) A megyei pártvezetők egyben a párt országos vezetésében is részt vettek, ezért a megyei és országos pártvezetés között

sokkal szorosabb volt a kapcsolat, mint a megyei és országos közigazgatási rendszer tagjai között. A rendszer felépítésének sajátossága alapján a megye a saját közigazgatási területén önálló – az állami akarattól bizonyos függetlenséggel rendelkező – jogkörökkel is bírt. Ugyanakkor az alsó közigazgatási szint minden közigazgatási aktusa felett teljes jogkörrel rendelkezett. Az alsó szintnek – a településeknek – minden lényeges döntés meghozatala előtt egyeztetnie kellett a megyével. Egyértelmű volt, hogy a közigazgatás rendszerváltásának kikerülhetetlen problémája a megyei közigazgatás funkciójának – a rendszerváltás igényeinek megfelelő – megváltoztatása.

Az egyértelmű, hogy a rendszerváltozás előtti közigazgatási rendszer meghatározó közigazgatási szintje a megye, ezért a megyei hatáskörök átrendezése, illetve megszüntetése politikailag szükségszerű lépés volt a rendszerváltáskor hatalomra került politikai erőknek. Az 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról megszüntette a megyét mint középszintű közigazgatási egységet Magyarországon. A közigazgatási középszint funkciójának változásai következtében a totális hatalmi jogkörtől 2011-re a megyét megfosztották, és egy konzultációs, érdekegyeztető – de kikerülhető – fórum helyszínévé vált. A térségi és települési fejlesztési támogatások elosztása, pályázati rendszere felett nincs kizárólagos hatalmi szerepe.

A megyei közigazgatás átalakítása az átlagos állampolgár életét is alapvetően meghatározta. Bizonyos területeken növelte, bizonyos területeken csökkentette a „jólét érzését”. Azzal a döntéssel, hogy minden önkormányzat azonos jogokkal rendelkezzen, lényegében a megye elvesztette közhatalmi-közigazgatási funkcióját, jellegét.⁴⁸

Az állampolgár a közigazgatással a közszolgáltatásokon keresztül találkozik a mindennapokban.

- A 2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról; valamint
- a 2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról a közigazgatás fogalmi meghatározását nem tartalmazza.
- A 2014. évi XLI. törvény egyes közszolgáltatási tárgyú törvények módosításáról (benne a fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény módosítása), valamint a 2013. évi CXXXIV. törvény egyes közszolgáltatások ellátásáról és az ezzel összefüggő törvénymódosításokról (amely a szennyvíz és hulladék kezelését szabályozza) az általános közszolgáltatás fogalmát nem tartalmazzák.
- Valójában a 2011. évi, a közigazgatás szervezeti kérdéseivel foglalkozó törvények megszületéséig a magyarországi önkormányzatok meglehetősen magukra maradtak minden kérdésben, és ezt a lakossági is érezte.
- A 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól így fogalmaz a közszolgáltatásokról: 10. § (1) „A helyi önkormányzat ellátja a törvényben meghatározott kötelező és az általa önként vállalt feladat- és hatásköröket.” A törvény, mivel nem mondja ki, hogy a közszolgáltatás helyszíne csak és kizárólag a település belterülete, a település egészére rendeli el.

⁴⁸ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.

8. táblázat

A megyei (középszintű) közigazgatási funkciók változásai

1990 előtt ⁴⁹	1990 és 2011 között ⁵⁰	2011-től ⁵¹
Államigazgatási feladatok		
Kereskedelem irányítása		
Ipar irányítása		
Mezőgazdaság irányítása		
Foglalkoztatás irányítása		
Művelődés és oktatás irányítása		
Egészségügy irányítása		
Szociálpolitika irányítása		
A helyi tanácsok irányítása		
Településfejlesztés		
Megyei területfejlesztés	megyén belüli települések közötti fejlesztési koordináció	megyén belüli települések közötti fejlesztési koordináció
Állami érdekek biztosítása		
Közigazgatás-szervezési döntések		
Jogszabályalkotás, kezdeményezés, értelmezés	saját tevékenységi körében rendeletet alkothat és népszavazást rendelhet el	
	a települések érdekeit nem befolyásoló vállalkozásokba kezdhet	
	települések lehetőségeit meghaladó közzszolgáltatás	

Forrás: BAJOR 2015

A települések esetében ez ott jelent problémát, ahol a külterületen is települési állandó lakosok vannak, mert számukra a kötelező közzszolgáltatást biztosítani kell. Például:

- településüzemeltetés (köztemetők kialakítása és fenntartása, a közvilágításról való gondoskodás, kéményseprőipari szolgáltatás biztosítása, a helyi közutak és tartozékainak kialakítása és fenntartása, közparkok és egyéb közterületek kialakítása és fenntartása, gépjárművek parkolásának biztosítása);
- egészségügyi alapellátás, az egészséges életmód segítését célzó szolgáltatások;
- környezet-egészségügy (köztisztaság, települési környezet tisztaságának biztosítása, rovar- és rágcsálóirtás);
- óvodai ellátás;
- szociális, gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások;
- helyi környezet- és természetvédelem, vízgazdálkodás, vízkárelhárítás;

⁴⁹ 1971. évi I. törvény a tanácsokról.

⁵⁰ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.

⁵¹ 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól.

- helyi adóval, gazdaságsszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok;
- a kistermelők, őstermelők számára – jogszabályban meghatározott termékeik – értékesítési lehetőségeinek biztosítása, ideértve a hétvégi árusítás lehetőségét is;
- közreműködés a település közbiztonságának biztosításában;
- helyi közösségi közlekedés biztosítása;
- hulladékgazdálkodás.⁵²

Az a megfogalmazás, hogy a közigazgatás = közszolgáltatás, számomra nemcsak elfogadható, hanem alapvető kiindulópont.

A 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól a közszolgáltatás fogalmát, tartalmi jegyeit nem határozza meg, csak egyes feladatait ismerteti. A közszolgáltatás fogalmát a 2007. évi XXIII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításáról határozza meg.

„*fa*) minden közhatalmi tevékenység – ideértve a hatósági, kormányzati és minden egyéb közigazgatási, valamint igazságszolgáltatási tevékenységet –, továbbá az Országgyűlés, az Országgyűlésnek beszámolóval tartozó szervek, az Alkotmánybíróság, az országgyűlési biztosok, az ügyészség, valamint a honvédelmi és rendvédelmi szervek által hatáskörük gyakorlása során kifejtett tevékenység,

fb) az állam által fenntartott intézmény által nyújtott közszolgálati műsorszolgáltatás, továbbá oktatási, közművelődési, közgyűjteményi, kulturális, tudományos, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi, egészségügyi, sport-, ifjúsági, foglalkoztatási szolgáltatás, ellátás, illetve tevékenység,

fc) a helyi és kisebbségi önkormányzat hatásköre gyakorlása során kifejtett minden tevékenység – ideértve különösen a hatósági és egyéb közigazgatási tevékenységet –, valamint a helyi és kisebbségi önkormányzat, a nem állami és egyházi fenntartó, illetőleg az általa fenntartott közfinanszírozásban részesülő intézmény által nyújtott *fb*) szerinti szolgáltatás, ellátás, tevékenység,

fd) minden ügyfélszolgálati rendszerben működtetett szolgáltató tevékenység, továbbá

fe) minden olyan hatósági engedély vagy hatósági kötelezettség alapján végzett nyilvános szolgáltató tevékenység, amely település vagy településrész közellátását szolgálja, használata nem korlátozott, illetve nem korlátozható.”

A fenti meghatározások egzaktak, ezek alapján megállapíthatjuk, hogy a közigazgatás:

- szervezet és intézményrendszer;
- alapvető funkciója a jogszabályalkotó – állami és önkormányzati – szervek által meghatározott, kialakított feladatok – hatás- és jogkör alapján – közhatalommal és egyéb szervezési eszközökkel való végrehajtása, megvalósítása;
- az állampolgárok elvárt közszolgáltatási ellátása a helyi és az országos választásokon kapott megbízás alapján.

A hétköznapi életben az állampolgár a közszolgáltatásokon keresztül érzékeli a közigazgatás minőségét. Gyakorlatilag a harmonikus közigazgatás a társadalmi-szociológiai jóllét alapja.

⁵² 2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól 13. § (1) bekezdés.

A három település elemzése a közigazgatás-közzszolgáltatás tényei alapján

Záhony

Záhonyban csak és kizárólag a település belterületén élnek lakosok, így a közzszolgáltatás helyszíne egyértelműen adott. A város lakosságának összetétele heterogén, mind kulturális, mind gazdasági szempontból. Ebből fakadóan elvárásai is jelentősen különböznek a közigazgatással kapcsolatban

A lakosság korösszetételének változásai

Adatokból kitűnik, hogy Záhonyban 1990-ben az óvodások és általános iskolások a lakosság 28%-át, azaz a lakosság több mint negyedét teszik ki. A felsőfokú végzettségűek aránya a lakosságszámhoz mérten 6,9%, 348 fő. (Európai uniós és országos viszonylatban is kiemelkedő a hasonló lakossági létszámmal rendelkező településekhez mérten.)

A város adatai a rendszerváltozástól kezdve folyamatos romlást mutatnak. Míg 1990-ben az új általános iskola létesítése volt a legfontosabb önkormányzati választási téma, mára a meglévő általános iskola megfelelő kihasználtsága is kérdéses (9. táblázat). A városban 2 óvoda működött, a vasúti (nagyobb létszámú) és a községi (kisebb létszámmal). 2018-ra csak a községi óvoda üzemel 3 + 1 korcsoporttal (0. csoport: 2–3 éves korúak). Tanácsi/önkormányzati bölcsőde sohasem üzemelt a településen.

9. táblázat

Záhony lakosságának korösszetétele

	Lakónépesség	0–17 éves	18–59 éves	60–x
1990	5 040	1 404 ⁵³	1 442	5
2000	5 029	1 240	3 159	630
2005	4 703	960	3 100	643
2010	4 385	676	2 982	727
2015	4 490	361	2 836	1 063

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Egészségügy

A településen a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság megszüntetéséig a MÁV szakosított orvosi rendelőt üzemeltetett. Az üzemorvosi ellátásokon kívül teljes körű orvosi ellátást biztosított minden szakterületen alapvetően a vasutasok és a családtagjaik számára. A szakképzett

⁵³ 0–14 évesek száma.

orvosok a MÁV Debreceni Szakosított Orvosi Rendelőjéből vagy a Kisvárdai Kórházból jártak át rendelésre. A vasutasok és családtagjaik számára a MÁV kórházai biztosították a megfelelő ellátást. Záhonyban 1990-ben a munkaképes korú lakosság körülbelül 75%-a a MÁV vasúti átrakójában dolgozott, ez azt jelenti, hogy gyakorlatilag a település teljes lakosságának orvosi ellátását biztosította a MÁV. A helyi közigazgatásra csak a gyermekorvosi ellátás és a nem vasúti dolgozók házi/körzeti orvosi ellátása hárult. Ez a közszolgáltatás a rendszerváltozást megelőzően – a település egyéb szolgáltatásaihoz viszonyítva – alacsony színvonalú tárgyi feltételek mellett valósult meg. A MÁV Záhonyi Szakosított Orvosi Rendelő a MÁV kórházi szolgáltató rendszerével együtt megszűnt. Az orvosi ellátást – házi-orvosok – a helyi közigazgatás biztosítja a lakosság számára. A szolgáltatás átlagos színvonalú tárgyi feltételek mellett üzemel, köszönhetően a korábbi önkormányzati fejlesztéseknek.

Fogyasztási javak ellátása

1990 előtt – ideológiai alapon – a település ellátása országosan is kiemelt volt. Az MSZMP Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottsága több ízben is tárgyalta Záhony közellátását. A környező településeken élő vasutasok a munkaidő végeztével – élelmiszerekből, fogyasztási javakból – bevásároltak, élvezték a munkahely által Záhonyban nyújtott lehetőségeket. A képhez az is hozzátartozik, hogy Záhony a MÁV Záhonyi Üzemigazgatósága megalakulása előtt és megszűnését követően a MÁV Debreceni Igazgatóságához tartozott. A vasúti vezetők nagy számban naponta, esetleg hetente ingáztak Debrecen és Záhony között, így a nagyvárosi közellátást vették igénybe. Ahhoz, hogy az ingázás megszűnjön, az akkor még körülbelül 4000 fős településen a nagyvárosi ellátást megközelítő szolgáltatásokat kellett biztosítani.

Ez jelentősen növelte a településsel szembeni megyei ellenszenvet, valamint a településen lakó állampolgárok „kiváltságos” életérzését. Részlet az MSZMP Szabolcs-Szatmár Megyei Bizottságának jegyzőkönyvéből: „A jelentés a jelenlegi helyzetet értékelésekor nem a fejlesztési célkitűzésekhez viszonyítja, hanem azt általában teszi. A problémákat, hogy minél jobban kielemezze, emiatt találkozunk túlzással is. Például a 9. oldalon azt írja, hogy a lakásberendezésekért Záhony lakosainak 100 km-eket kell utazni. Figyelmen kívül hagyja, hogy községüktől 25 km-re levő Kisvárdára városban többé-kevésbé elfogadható szinten ez az igény megoldott”⁵⁴ Egy záhonyi vasutas – hacsak nem lakott a településen – soha sem ment be vásárolni Kisvárdára, ha valamit nem kapott helyben, akkor elutazott Debrecenbe. A vasúti menetidő nem egészen egy óra, és a vasutas és családtagjai ingyen utaztak a vonaton. A lakossági közellátás színvonalára jellemző, hogy Záhonyban előbb volt húsmintaboltja a Nádudvari tsz-nek, és előbb volt bekapcsolva a nemzetközi crossbar-telefonhálózatba, mint a megyeszékhely Nyíregyháza. A MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság megszűnésével a közellátás folyamatosan szűkül, de még mindig megelőzi a környező hasonló lakosság-számmal rendelkező településeket.

⁵⁴ Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár XXXV. 31 81 db. 30. ö. e.

Gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások

Óvoda

A megváltozott gazdasági feltételek következtében a helyi óvoda már 1991-től (akkor még nem egészen hivatalos formában) felvállalta a 2 éven felüliek ellátását 0. csoport néven. Jelenleg már hivatalosan is Hétszínvirág Bölcsőde és Óvoda a neve. Az óvodások létszáma jelenleg 129 fő, de évente csökkenő tendenciát mutat (a szülők elköltöznak). A bölcsődébe felvett gyermekek száma folyamatosan nő, jelenleg 42 fő. Ez nem jelenti azt, hogy a szülések száma is növekszik, hanem csak azt, hogy a szülők kénytelenek, ahogy lehet, azonnal munkába állni szülés után. A lakosság gazdasági jóléti szükséglete kényszerítette ki a bölcsődei csoport beindítását.

Általános iskola

A városban egyetlen általános iskola működik. A tanulók létszáma a rendszerváltozás utáni időkben megközelítette az 1000 főt. Az oktatás három különálló épületben folyt. (A közhangulatot erősen befolyásolta, hogy közvetlenül a rendszerváltozás előtt Záhony társközségében építettek általános iskolát, így Záhony település oktatási gondjainak megoldására már nem jutott forrás.) Az 1990–94 közötti önkormányzat új iskola nyitása helyett a meglévő iskolaépület bővítése mellett döntött. Jelenleg az általános iskolai tanulók létszáma 335 fő. A 2011. évi törvények alapján az iskola szakmai irányítói és fenntartói kötelezettségeit már nem a város látja el. Az általános iskolát és a településen működő alapfokú művészeti iskolát összevonták. A település lakosságszámához mérten az általános iskolai és óvodai ellátás jó.

Középiskola

Az alapításkor Záhonyi Kandó Kálmán nevet viselő szakközépiskola eredetileg – a korábbi járási székhelyen működő – térségi feladatokat ellátó „tanyasi” gimnázium volt, Mándok székhellyel. A MÁV Záhonyi Átrakókörszet, valamint Kelet-Magyarország vasutas-középvezetői utánpótlásának biztosítása érdekében helyezték át az intézményt Záhonyba, és módosították funkcióját. Az iskola térségi beiskolázottságú volt. A környező megyékből is érkeztek tanulók. Az iskolai tanulók létszámában a helyi záhonyi lakosok száma nem meghatározó. A záhonyiak elsősorban Debrecenben (általános és művészszakok), Szegeden (vasutas) tanultak tovább a rendszerváltozás előtt. (A 20 km-re lévő térségi feladatokat ellátó 15 ezres város, Kisvárdai oktatási szolgáltatásai közül csak a szakiskolai és szakközépiskolai szolgáltatásokat vették igénybe, ami a záhonyi értékrend szerint a gyengébb adottságú vagy képességű tanulók igényeinek ellátását jelentette.) A záhonyiak továbbra sem választják első helyen a helyi továbbtanulási lehetőséget. A középiskola a rendszerváltozáskor a helyi önkormányzat tulajdonába került. Mivel a helyi lakosok az iskola tanulási lehetőségeit kevésbé vették igénybe, és a fenntartási költségek jelentősen megterhelték a település költségvetését, a város „átadta” a megyei önkormányzat tulajdonába. (Az intézményt megszüntetni nem

lehetett,⁵⁵ maradt a településen, csak nem terhelte a város költségvetését, és nem a városi pozícióharc következményeként nevezték ki a vezetőt.) Az intézmény jelenleg Kisvárdai SZC Kandó Kálmán Szakközépiskola és Gimnázium néven üzemel.

Kulturális ellátás

Záhonyban 1949-től valamilyen szintű művelődési lehetőség minden esetben biztosítva volt. A teljes körű fenntartásáról minden esetben a Vasutasok Szakszervezete gondoskodott. Előbb „kultúrszoba”, majd könyvtár, művelődési ház létesült. A művészeti csoportokban tevékenykedő tagok a próbákat, a szerepléseket – sajátosan értelmezve – társadalmi munkaként fogták fel, és várták el érte az elismerést. Az egyéb civil szervezetek (például nyugdíjasklub) a rendszerváltozás előtt a művészeti csoportokkal együtt a művelődési ház keretén belül működtek, majd a rendszerváltozást követően önálló egyesületeket alkottak. Így tevékenységük a továbbiakban nem függött az intézményektől.

Az 1980-as évek végén (közvetlenül a rendszerváltozás előtt) összevonták a MÁV helyi szakoktatást végrehajtó szervezetét és a vasutasok szakszervezeti művelődési intézményét, és egy nagyon jól felszerelt, nagyobb, városi művelődési és oktatási igényeket is kielégítő Oktatási és Művelődési Központot hoztak létre.⁵⁶ A Záhonyi Üzemigazgatóság megszűnésével előbb a vasúti oktatás vált ki az intézményből, majd a művelődési tevékenységet szervezte át a vasút, átadva az intézmény használatát a VOKE-nek (Vasutasok Országos Kulturális Egyesülete), végül átadta a helyi önkormányzatnak. A helyi önkormányzat a Záhonyi HÓTÁV és Kulturális Nonprofit Kft. keretében tartja fenn az intézményt.

Sport

Szintén a MÁV és a Vasutasok Szakszervezete fenntartásában működött a mára már megszűnt Záhonyi Vasutas Sport Club. A sportpálya kialakítása és szolgáltatásai nagyvárosi igényeket is kielégítettek. (A megyei I. osztályban játszó labdarúgócsapat alagsóvezetett gyepszőnyeges labdarúgópályán játszik, az eredményt elektromos eredményjelző mutatja.) Az tény, hogy a szabadidős sporttevékenységre sokat fordított az egyesület. A „sportszerető” záhonyi lakosok már a rendszerváltás idejében elkezdtek igényelni a sportpálya éjszakai kivilágítását, hogy este is lehessen „focizni”. Ez nyilvánvalóan irreális igény egy ekkora településen, de jellemzi a helyi lakosok elvárásait.

A helyi lakosok jelenleg is a rendszerváltozás előtti, a MÁV és a Vasutasok Szakszervezete által biztosított – a szükséges munkaerő biztosítása érdekében nyújtott – a vasutasok számára is kivételes – szolgáltatást kéri számon a most már hátrányos helyzetű település vezetőin.

⁵⁵ 1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról.

⁵⁶ 400 fős színházterem, tantermek, könyvtár, klubszobák.

A 16–25 év közötti korosztály helyzetének változása

Az 1990. évi rendszerváltozást megelőzően Záhonyban a KISZ (Kommunista Ifjúsági Szövetség) nagyon erős jogkörökkel volt felhatalmazva. Szerencsére a szövetség vezetői éltek és nem visszaéltek lehetőségeikkel, és a mai napig megtartott – most már városi – hagyományokat, rendezvényeket honosítottak meg a településen. A 16–25 év közötti korosztály mindennapi életére jelentős befolyással voltak, de ez nem politikai jellegű volt elsősorban, hanem társadalmi. Jellemző, hogy a műszaki fiatalok hozzáértését felhasználva – a vasúti lakásokban – kábeltévé-hálózatot építettek ki, minden lehetséges anyagot felhasználva; hogy illegálisan, az csak akkor derült ki, amikor az országos KISZ-vezető látogatását bemutatták a helyi hálózaton, és számonkérés lett belőle. Az is jellemző a településre, hogy nem felszámolták a hálózatot, hanem engedélyeztették, és üzemi tévéstudiót hoztak létre.

Ma nincs semmilyen működő ifjúsági szerveződés a településen. A KISZ által kezdeményezett és a társadalmi összetartozást erősítő kezdeményezések beépültek a település hagyományai közé.⁵⁷ A mai viszonyok között a 16–25 közötti korosztály számára szervezett közösségi élet nem jellemző. Megfigyelhető, hogy ez a korosztály iskoláit befejezve egyre kevésbé tér vissza a településre.

Nyugdíjasok

Záhonyban a nyugdíjasok száma a rendszerváltozást megelőzően rendkívül alacsony volt. Az életkor alapján nyugdíjazottak számához mérten nagyon magas volt akkor a rokkantnyugdíjasok száma. Ez a rendkívül veszélyes munkakörülményekből fakadt. A rokkantnyugdíjasok száma a rendszerváltoztatást követően emelkedett, majd később meredeken zuhant. Ennek a jelenségnek több oka is lehet.

- A rokkantnyugdíjasok magas száma az itt folyó nagyon balesetveszélyes átrakási tevékenységnek köszönhető. (A Szovjetunió felől vasúton érkező szállítmányokat itt rakták európai vasúti vagonokba, és szállították tovább Európa felé.) Sajnos nem volt ritka a halálos vagy csonkolásos baleset, és az egyéb foglalkozási megbetegedések sem.
- Mint korábban írtam, nagyon sokan betelepültek Záhonyba, és a nyugdíjba vonulást követően visszaköltöztek eredeti lakóhelyükre.
- Az 1995. évet követően rokkantnyugdíjba vonultak esetében a felülvizsgálatok döntései alapján a rokkantnyugdíjasokat nagy számban visszaminősítették.
- A 2000. év után nyugdíjba vonulók már vagy a településen születtek, vagy kisgyermekként kerültek a településre, Záhony az otthonuk.

⁵⁷ Az eredetileg az 1949. évi Budapesti Világifjúsági Találkozó tiszteletére megrendezett május 1-jei fáklyás felvonulást a mai napig megrendezik, csak már nem tudják a településen élők, miért is van a felvonulás.

10. táblázat

A nyugdíjba vonulók létszáma 1976-ban

Szolgálati hely	Munkakör	Nyugállományba vonul	Ebből rokkantnyugdíjas	%
Állomás Főnökség	fizikai	29	21	73
	hazibéres	21	11	52
Biztosító Berendezési Főnökség	fizikai	1	1	100
	hazibéres	1	—	—
Pályafenntartási Főnökség	fizikai	4	1	25
Záhony vasúti körzet	összesen	56	34	61

Forrás: Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár XXXV. 31 20 ö. e. 1976. IX. 22-i, Szabolcs és Hajdú megyei végrehajtó bizottsági együttes ülés jegyzőkönyve anyagai alapján a szerző szerkesztése, 2009

Érdemes felfigyelni arra, hogy a fiatalon aktív közösségi életet élő helyi lakosok (szinte kivétel nélkül vasutasok) a nyugdíjba vonulást követően, nyugdíjasként is igen aktív közösségi életet élnek, és szervezik mindennapi életüket (nőszervezet, nyugdíjasklub stb.). Tulajdonképpen a település közösségi életében a mai napig meghatározó szerepet játszanak.

Köztisztaság, települési környezet tisztaságának biztosítása, hulladékgazdálkodás

A településen a levegőszennyezés és a zajszennyezés a MÁV átrakó (a település belterületén is folyt átrakás), a közúti határállomás (4-es főút, nemzetközi határállomás, az egyetlen kamionforgalmat biztosító határállomás a Szovjetunió, majd utódállama, Ukrajna felé) következtében nagyon magas. Az ország egyik legszennyezettebb települése a fenti területeken. Az átrakás csökkentése és áthelyezése javított a helyzeten.

11. ábra

Tartályhiba miatti árucsoportség hatása, Záhony MÁV Üzemigazgatóság

Forrás: Sipos Attila felvétele, Eperjeske, 1993

Környezet- és természetvédelem

A MÁV átrakókörzet térségében (kb. 100 km²) erősen szennyezett a talaj, sajnos ismeretlen mérgező anyagokkal is. Megtisztítása elkezdődött, de még nem fejeződött be. A szakosított átrakóállomások esetében még rendelkeznek adatokkal, de a különböző tárolóvágányok és takarítóvágányok esetében nem, vagy csak korlátozott mértékben. Záhony nemcsak polgári, hanem katonai átrakóállomás is volt. A katonai átrakásról, a szovjet hadsereg harcászati és egyéb anyagairól – azok hulladékairól, elszóródásairól – azonban semmilyen információval sem rendelkezik senki.

A települést félkörben átölelő Tisza a település életében nem játszik jelentős szerepet, a város nem szennyezi – viszonylag korán megépült a szennyvíztisztító mű –, a nagymértékű szennyeződések – főként PET-palackok – a határon túlról érkeznek.

Vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

A településen a vezetékes ivóvízellátási és szennyvízelvezetési szolgáltatás országos átlagban is kiváló. A település minden lakóépületébe bekötésre került a vezetékes ivóvíz-, valamint szennyvízvezeték, ami azt jelenti, hogy a Tiszába és a környező mezőgazdasági területekre Záhonyból szennyezett víz nem kerülhet.

11. táblázat

Vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

Év	2000	2005	2010	2016
Lakások száma	1 780	1 793	1 803	1 817
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, db	1 129	1 800	1 803	1 817
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, %	63,4	100	100	100
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, db	1 639	1 724	1 720	1 817
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, %	92	96,1	95,3	100

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

A helyi adóval, gazdaságszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok

Záhonyban a turizmus kifejezetten az illegális piacozás és az átmenő forgalom formájában jelenik meg. (Az átmenő forgalom a város belterületét nem érinti.) Az 1990 körüli években az ország egyik legnagyobb „lengyel piaca” működött az országhatár mellett. A piac közbiztonsági ellenőrzése szinte lehetetlen volt. A lengyel piacok a közszükségleti vásárlásaikat Záhonyban bonyolították, ami jelentős bevételi forrás volt a helyi vállalkozóknak. A 4-es főúton 15–20 km hosszan várakozó kamionok és lengyel személygépkocsik miatt sokszor

csak földutakon lehetett a város belterületét megközelíteni. Ez erősen rontotta a városban lakók biztonságérzetét.

A nem kiskereskedelmi gazdasági egységek száma gyakorlatilag nem változott az elmúlt 30 év alatt, elsősorban szállítási, raktározási, logisztikai feladatokat látnak el. A rendszerváltozás előtti kishatárforgalom megnyitását követően nagy számban alakultak kiskereskedelmi egységek, amelyek kifejezetten a határ túloldaláról érkezők igényeinek kiszolgálására jöttek létre. (Jellemző erre az időszakra a Sárga Elefánt rágógumi-szaküzlet.)

A helyi adó bevezetésével az 1990–94 közötti önkormányzat a helyi munkaerőt próbálta védeni. (A helyi munkaerő után kevesebb adót kellett fizetni, ez a döntés vihart kavart a szomszédos településeken.) A jelenlegi helyzetben a helyi adót itt is, mint minden településen, kötelező kivetni. Sajátos, helyi adópolitika megvalósítására nincs mód.

Záhony esetében a korábbi kormányprogramot figyelembe véve a beruházások elmaradása feltűnő és érdekes. A Záhonyi Vállalkozási Övezet⁵⁸ megvalósítása nemcsak helyi, hanem nemzetközi jelentőségű lett volna, azonban – az övezet megvalósítására létrehozott szervezet fenntartása mellett – egy botrányos vodkagyár-telepítési kísérleten kívül semmi sem történt.

- A Záhony „zászlóshajó” program [2090/2007. (V. 23.) Kormányhatározat] elfogadását követő közel 40 milliárdos fejlesztési támogatás felhasználása kifejezetten szerencsétlenül sikerült. A vasúti, közúti ráfordítások nem bővítették a lehetséges térségi beruházási területeket. Új iparvágány, új bekötő/üzemi út, amelyek alkalmassá tettek volna jelenlegi mezőgazdasági területeket vagy elhagyott volt átrakó területeket beruházási célra, nem épültek. A beruházást inkább a versenytársak kiszorítására használták fel.⁵⁹
- Adott a térségben egy kiemelten fejlett települési infrastruktúra. Ez a kijelentés csak Záhonyra igaz. A fejlődés érdekében elkerülhetetlen a Záhonyt körülvevő települések egységes szintre emelése. A települések önállóságának esetleges csökkentése árán is.⁶⁰
- A záhonyi térség legnagyobb települése 2010-ben már Mándok. A település mezővárosi jellegű, falusias. Modern urbanizációs településsé való kialakítása nagyságrendekkel többbe kerül, mint Záhony és az azt övező települések további összehangolt fejlesztése. Mégis jelentős törekvés van az adott település vezetése részéről a korábbi járási központ szerepének újbóli megszerzésére. Mándok fejlesztésének hatása Záhonyra kifejezetten negatív következményekkel jár.⁶¹
- A jól képzett helyi munkaerő részben időlegesen – többnyire végleg – elvándorolt. Ez a nagy gyakorlattal és tapasztalattal rendelkező szakembergárda az ország különböző területein talált magának munkát, de lakását nem tudta értékesíteni, azt jelenleg is fenntartja Záhonyban, azonban munkalehetőség esetén sem fog már hazatérni.

⁵⁸ 1014/1994. (III. 4.) számú határozat Záhony és térsége gazdasági fejlesztésének előkészítéséről, valamint a 1046/1995. (VI. 13.) számú kormányhatározat Záhony és térsége gazdasági fejlesztését elősegítő intézkedésekről.

⁵⁹ Záhonyi Vállalkozási Övezet Kft. 2008.

⁶⁰ *Téralkalmasság-vizsgálat – Záhony Vállalkozási Övezet 1994.*

⁶¹ *Záhony és Térsége Vállalkozási Övezet középtávú fejlesztési stratégiája 2004.*

- Adott a Záhony Logisztikai Körzet (az Országos Területfejlesztési Konceptióban Záhony-Nyíregyháza Logisztikai Körzet meghatározás található). Nyíregyháza megjelenése a programban semmivel nem igazolható. Nyíregyháza szerepe ebben az esetben a záhonyi – a megyétől való független – fejlődés megakadályozása.
- A záhonyi átrakóba érkező nyersanyagok feldolgozását az ország más – gazdaságilag fejlettebb – térségeiben végzik. Vagyis a nyersanyagok feldolgozásából és a késztermékek értékesítéséből származó haszon nem Záhonyban jelentkezik. Tipikus 18. századi modell, a nyersanyag biztosítása a gyarmaton – keleten –, a feldolgozás és értékesítés az anyaországban – nyugaton. Ez ellen a modell ellen lázad Záhony az 1970-es évektől.

A település közbiztonságának biztosítása

A településen a rendszerváltozást megelőzően rendőrség, majd azt követően rendőrkapitányság működik. A településre nem jellemző a bűnözés sem a helyi lakosok, sem az ideiglenesen itt tartózkodó személyek részéről. Súlyos élet elleni bűncselekmények nem történtek. Annál riasztóbb, hogy a hivatásos határvédelmi és őrizetes állomány esetében több esetben is szervezett vesztegetés, csempészet és bűnpártolás történt, aminek következtében gyakorlatilag két esetben is kicserélték a teljes állományt. (A vámosoknak nehéz ellenállni az ukrainai bűnözők kísértésének.) A rendszerváltozás előtt a MÁV saját rendészeti szerv segítségével védte a vasúti szállítmányokat.

Helyi közösségi közlekedés biztosítása

Záhony olyan kis területen fekszik, hogy a helyi tömegközlekedésnek nincs értelme. A közeli településekre korábban a MÁV saját buszaival szállította elsősorban a munkásokat. Jelenleg a VOLÁN vállalat oldja ezt meg, kisebb járatsűrűséggel.

Kistermelők, őstermelők számára értékesítési lehetőségek biztosítása

Záhonyban külterület hiányában kistermelők, valamint őstermelők helyben nem voltak. A település központjában kialakított piacon elsősorban Ukrajnából érkező „feketeárusok” árulták a „termékeiket”. A hatóság elnézte a kereskedelmet (humanitárius okokból), és csak akkor avatkozott közbe, ha feltételezhetően veszélyes árut kínáltak megvételre.

Különleges helyi jelenség volt a „Bosi”-nak nevezett – az ország legnagyobb – lengyel piaca a rendszerváltozást követően 1993-ig; ami itt nem volt kapható, az: nincs. Kifejezett feketekezelkedelem folyt. Európa minden országában fellelhető áruk cseréltek itt gazdát (hamisítványok, életre veszélyes áruk, de minőségi eszközök is).

Munkanélküliség

A munkanélküliségi mutatókból megállapítható, hogy a településen 16 év alatt lényegi változás nem történt. Gyakorlatilag a munkanélküliek száma megegyezik 2000-ben és 2016-ban, amire azonban érdemes odafigyelni, hogy a munkaképes lakosság száma 393 fővel, a 2000. évi lakosságszámhoz képest 12,5%-kal csökkent, és a csökkent létszámhoz képest áll vissza a korábbi arány.

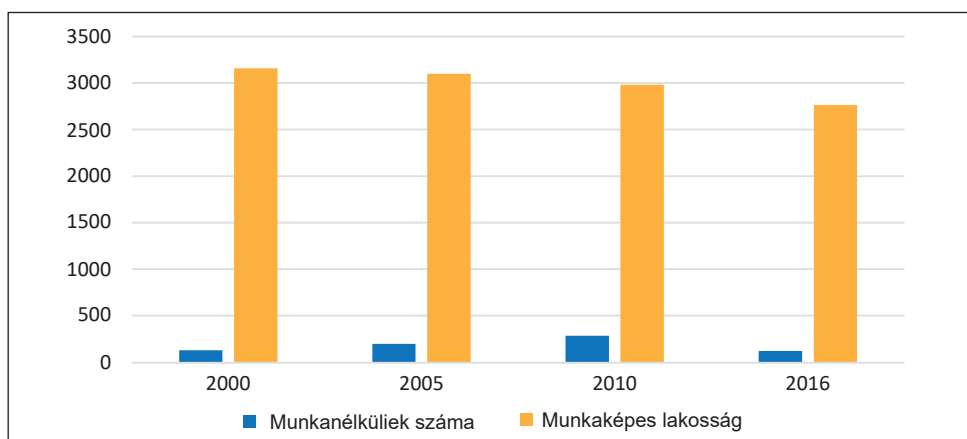
Ez azt mutatja, hogy a település eltartóképességéhez viszonyul a lakosságszáma, ami meghatározza a helyi lakosság biztonságérzetét.

A rendszerváltozást követően az addigi záhonyi élet és a munkahely biztonsága nem azonnal omlott össze. 1989 és 1995 között szinte alig volt munkanélküli a városban. A munkanélküliség mutató 3–5% között mozgott. Az 1995. évet követően azonban megváltozott a helyzet, a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság felszámolása, a MÁV teherszállítási szakágazat értékesítése tragikus következményekkel járt a település életére. Az addigi helyi értékrend megszűnt. Az a biztonságérzet, hogy „a vasútra mindig szükség lesz, a vasutasnak mindig lesz munkája”, elolvadt. A település erkölcsileg meghatározó középvezetői munkanélküiségéért sorban álló „senkikké” váltak. Egy szintre kerültek az általuk korábban lenézett társadalmi rétegekkel. Ez a helyzet személyes és családi tragédiákhoz vezetett.

12. táblázat
Munkanélküliségi mutatók

Év	2000	2005	2010	2016
Munkanélküliek száma	129	196	285	121
Munkaképes lakosság	3 159	3 100	2 982	2 766
Munkanélküliek %-os aránya a munkaképes lakosság számához viszonyítva	4	6,3	9,5	4,3

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

12. ábra

A munkaképes lakosság és a munkanélküliek aránya Záhonyban

Forrás: a szerző szerkesztése

Következtetések

Záhony település akár a gazdasági jólét, akár a társadalmi-szociális jóllét szempontjából vizsgálva az elmúlt 30 év vesztese. A településen élők életét rajtuk kívül álló erők – számukra negatív módon – befolyásolják, és ez ellen a helyi lakosok önerőből védekezni nem tudnak. Két fő válasz és ezeken belül több kisebb volumenű válaszlehetőség van:

1. a város elhagyása;
2. tovább élni a városban.

Az első eset sem olyan egyszerű.

- a) Aki bérlakásban lakott, az, ha talál más településen munkát, viszonylag könnyebben mobilizálható. Azonban ha az új településen nem tud bérlakáshoz jutni, akkor értéktárgyainak biztonságba helyezése nem megoldható, és szorult helyzetéből fakadóan csak áron alul tudja helyben értékesíteni. Eddigi élete munkáját gyakorlatilag kénytelen fillérekkért odaadni, és új életet kezdeni szinte a nulláról.
- b) Aki saját tulajdonú ingatlanban lakott, az még rosszabb helyzetben van. Egy záhonyi, frekvenciált helyen lévő, 56 m²-es 2 szobás lakás 6 millió Ft. Egy budapesti külterületi, 1,5 szobás 48 m²-es panel 16 millió Ft. A záhonyi lakásra nincs vevő, ezért több tulajdonos az ingóságait hátrahagyva (az ajtón pánt és lakat) albérletbe költözik azon a településen, ahol munkát talál, és reménykedik abban, hogy hátrahagyott értékei nem lesznek bűncselekmény áldozatai.

Ezek az állampolgárok a helyi közigazgatás segíteni nem tud. A helyi közösség hozzáállása sem egyértelműen pozitív az elköltözőkhöz. Valójában úgy érzik, aki elmegy, az cserben hagyja a maradékot.

Akik maradnak, azok is több lehetőséggel néznek szembe:

- a) Akik nyugdíjba mentek. Mivel a rendszerváltozás előtt Záhonyban mindenki lakáshoz jutott (szolgálati lakás, bérlakás, tanácsi lakás, saját családi ház), és 1991–94 között – élve a törvény adta lehetőségekkel – megvásárolta, a nyugdíjasok mind biztonságban élnek. A nyugdíjba vonulással – ellentétben az ország más településeivel – nem vonultak ki a közösségi életből, hanem „kényszerítve” a helyi önkormányzatot az együttműködésre, különböző civil egyesületeket alkotva, aktív közéletet élnek, és szervezik a település közösségi életét az önkormányzati választástól a kiállításoktól át a kirándulásokig. Nem engedik, hogy a társadalmi-szociális jóllétük negatívan változzon. (Sok esetben világnézetileg teljesen ellentétes érzelműek működnek együtt.)
- b) Az aktív korúak között is erős a település melletti elkötelezettség. Nagyon erős a záhonyi közösség. A gazdasági jólét – körükben – nem éri el a település rendszerváltozás előtti színvonalát, de ezt ellensúlyozza a társadalmi-szociális biztonság. Érdemes felfigyelni arra, hogy hosszabb-rövidebb ideig pozíciót szerezhet a városban olyan vállalkozó, helyi politikus stb., aki a kialakult értékrenden változtatni akar, de ezeket a közösség minden esetben – eddig – kizsorította, az aktív korúak segítségével.

- c) A helyi kultúra igen sokszínű. Az ország minden részéről, sőt Európa több országából (nem csak a volt Szovjetunió utódállamaiból) költöztek ide lakosok, akik a mai napig itt élnek. Záhony egy multikulturális település.
- d) A helyi lehetőségek. A „boldog békeidők” Záhonyban a MÁV Záhonyi Üzemigazgatóság létezése idejére estek. Annak a gazdasági jólétnek és annak a társadalmi-szociális jólétnek a biztosítását várják el a jelenlegi közigazgatástól, ami lehetetlen. Amikor lehetett volna lépni Záhony életszínvonalának megtartása érdekében, akkor irigységből, ellenszenvből, hatalmi érdekekből ezt megakadályozták. Így Záhony külső arca egy átlagos – valamikor jobb napokat látott – szabotcsi település, belső arca pedig nagyon erős társadalmi kohéziót megtartó közösség.

Ábrahámhegy

A település esetében bármilyen önálló – a település határát átlépő – kezdeményezésre, fejlesztési programra a válasz: terület sincs hozzá.

Ábrahámhegy esetében 31 fő lakik külterületen, amelyet üdülőterületként rögzítettek a földhivatali nyilvántartásban. A távolság a központtól: 0,2–3 km. Ábrahámhegy település közigazgatási-köszolgáltatási tevékenységét a település nagysága miatt csak térségi viszonyok alapján tudom elemezni.

Ábrahámhegy település 1990-ben nyerte el első ízben saját döntési önállóságát. Mivel a település egyedül képtelen volt az önkormányzati hivatalt fenntartani, ezért körjegyzőséget alakított a környező településekkel. Az 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről III. fejezet 10. § alapján kistérségi társulást hozott létre. A települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvény előírásai szerint részt vett a Tapolca és környéke többcélú kistérségi társulás együttműködésben 2008-tól. Majd 2013. január 1-jével a Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. törvény 85. §-a alapján létrehozta kilenc településsel együtt a Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatalt. (A kormányhivatal döntése alapján Révfülöp település csatlakozott a közös önkormányzati hivatalhoz.) Ábrahámhegyen a közös önkormányzati hivatal kirendeltsége működött 3 fővel. A települések belső ügyeik intézésében teljes önállóságot élveznek. Azonban a közös önkormányzati hivatalt létrehozó települések képviselő-testületének közös döntése szükséges minden olyan esetben, amelyben az idevonatkozó törvény a döntést a közös hivatalt fenntartó testületek hatáskörébe utalta. A működéshez szükséges pénzügyi fedezetet a települések egymás között arányosan megosztva biztosítják. A közös önkormányzati hivatal a három állandó iroda mellett minden településen rendszeresen – az alapító dokumentumban rögzített időpontban – fogadóórát tart, így biztosítja a lakossági feladatok ellátását, valamint a helyi hivatali ügyiratkezelést és lakossági tájékoztatást.⁶²

⁶² VELLA 2014.

Egészségügy

A Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal keretében együttműködő településeken a háziorvosi ellátás nem biztosított – megnyugtató módon – minden településen. A gyermekorvosi és a fogorvosi ellátást a közös önkormányzati együttműködésen kívüli település, Badacsonytomaj biztosítja. (Ez fokozott problémát okoz az ellátás biztonságában.) A felnőtt háziorvosi ellátási körzet székhelye Révfülöp volt. A badacsonytomaji társulással az ellátás rendeződött, sokkal nagyobb probléma, hogy a hétfélig ügyelet a 15 km távolságra lévő Tapolcán van. (Különösen aggasztó ez a nyári üdülési szezonban.)

Fogyasztási javak ellátása

Üdülési szezonban a település közellátása kifejezetten magas szinten megoldott, nem csak a Balaton-part térségében. Üdülési szezonon kívül azonban az ellátás alacsony színvonalú. Gyakorlatilag a helyi lakosok számára sem megoldott biztonságosan.

Gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások

Az óvodai ellátás

Az óvodai ellátást Badacsonytomaj biztosítja.

Általános iskola

Iskolaépület volt a településen. Osztatlan képzés folyt. Jelenleg a településen élők Badacsonytomaj szolgáltatásait veszik igénybe.

Középiskola

Középiskola sohasem volt a településen. Oktatásra a tapolcai lehetőségeket veszik igénybe.

Kulturális ellátás

Közművelődési intézmény és könyvtár minden településen található. Ábrahámhegy esetében az épület magában foglalja a polgármesteri hivatalt is, ez több előnnyel is jár a lakosság számára. A szolgáltatást azonban – a nyári időszakot leszámítva – csak a helyi lakosok veszik igénybe. Ábrahámhegy igyekszik „kinyújtani” a turistaszezont. Rendszeresek a településen az üdülési „holt” szezonban is a – település lakosságát megmozgató, valamint vendégeket hozó – rendezvények. (Például: szeptemberi „Murci-fesztivál és felvonulás”.)

Sport

A helyi sportélet csak és kizárólag a baráti közösségekre korlátozódik az üdülési szezonon kívül. A nyári időszakban a Balaton-parti strandon minden héten vannak sportversenyek és egyéb játékok a polgármester szervezésében és vezetésében.

A 16–25 év közötti korosztály helyzetének változása

Ez a korosztály a településen nem számottevő. A középiskolások és a fiatalok helyzete a településen nem változott, az esetek többségében csak hétvégeken vagy ünnepeken tartózkodnak a településen.

Nyugdíjasok

A Kővágóörsi Közös Önkormányzati Hivatal és a Badacsonytomaji Közös Hivatal kérésére együttműködő településeken a szociális támogatások összege 200%-kal emelkedett meg. A térséghez viszonyítva a szociális ellátásokra kifizetett összeg Ábrahámhegyen és Salföldön emelkedett a legkevésbé, mind százalékosan, mind összegszerűen, miközben a nyugdíjban, ellátásban, járadékban és egyéb járandóságban részesülők száma lényegileg nem változott. Ez azt jelenti, hogy ezen a két településen a térség egészéhez viszonyítva magasabb gazdasági szinten élnek a helyi lakosok.

Köztisztaság, települési környezet tisztaságának biztosítása, hulladékgazdálkodás

Környezet- és természetvédelem

Ábrahámhegy település hulladéktermelése a 2007. és 2008. években meghaladta az évi 1000 tonnát. Ez a mennyiség 5 év alatt közel a harmadára csökkent. A változás oka – az önkormányzat által kezdeményezett – az egész településre kiterjedő nagy lomtalanítás, ennek következtében két év alatt teljesen kitakarították a települést a felesleges hulladéktól. (A képhez az is hozzátartozik, hogy 2009-ben szolgáltatóváltás történt a települési hulladék elszállítását és kezelését végző szolgáltató személyében.) Az összes és a lakossági hulladék mennyisége közötti 6 tonnát gyakorlatilag a vendéglátás-szolgáltatás „termeli”: a strand, az éttermek, az élelmiszerboltok és a büfék.

A Balaton kiemelt üdülő körzet évek óta egyik legfontosabb környezetvédelmi kérdése a Bakonyból lefolyó víz mennyisége és tisztasága. Ábrahámhegy esetében ez különös fontosságot kap. A Balaton északi partján Ábrahámhegy Balaton-parti kijelölt fürdőhelyén található az egyetlen lassan mélyülő partszakasz.

A településen a környezetszennyezés szempontjából élesen kettéválík a lakosság érdeke és ebből fakadóan a hozzáállása. A hulladék gyűjtése, elszállítása zavartalan. A Balaton partján a felelősség megoszlik a helyi önkormányzat és a Balatonra és térségére felügyelő hivatalos szervek között, itt inkább az önkormányzat húzódik vissza.

Vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

Az önkormányzatok alapvető feladatai közé tartozik az egészséges ivóvízzel való ellátás és a szennyvízelvezetés. Ábrahámhegyen a szennyvízhálózat kiépítése 2005-ben kezdődött meg. Az ivóvízhálózat kiépítése megtörtént, már a 2000. évet megelőzően. A szennyvízhálózat kiépítettsége a lakásállományhoz mérten mutatja meg a valós helyzetet.

13. táblázat

Vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

Év	2000	2005	2010	2016
Lakások száma	213	223	235	306
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, db	392!	223	235	304
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, %	184?	100	100	99,9
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, db	0	0	217	286
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, %	0	0	92,3	93,4

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Az, hogy 2001-ben több ivóvíz-csatlakozási hely van jelölve, mint lakás, azt jelenti, hogy néhány „borházban” is van vezetékes ivóvíz, de az nem számít állandó lakhelynek. Kiemelkedik az ellátottság adataival – térségi szinten – Révfülp, Ábrahámhegy és Badacsonytomaj, a három vízparti üdülő település. Ugyancsak ez a három település az, amelyik messze megelőzi a többi települést a szennyvízhálózat kiépítettségében. Ez nem véletlen. A Balaton-parti településeken – elsősorban a jelentősebb üdülő településeken – a Balaton vízvédelme érdekében már korábban megtörtént a hálózat kiépítése. A többi, a parttól távolabbi település sok esetben több évtizednyi késéssel követi a part menti településeket.

A lakásállomány és a szennyvízhálózatba bekötött lakások aránya a 2012. év végére nagyjából kiegyenlítődött, ez viszonylag ritka ma a vidéki Magyarországon. A három településen a lakásállomány száma is erőteljesen emelkedett.

A helyi adóval, gazdaságszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok

A rendszerváltozás óta problémás a települési önkormányzatok „állami támogatása” és saját bevétele arányának kérdése. Ez összefüggésben van a már korábban említett hátrányos helyzetű települések támogatásával. Egyszerűen gazdaságilag nem „éri meg” a saját bevétel növelése, mert minimális emelkedés esetén sokkal jelentősebb összegtől esik el a település. Azok a települések, amelyek átlépték a határt, csak magukra számíthatnak. Az adott önkormányzat költségvetéséért a testület egyértelműen felelős, függetlenül attól, hogy a polgármester a költségvetési és a zárszámadási rendelet előterjesztője. Az önkormányzatok működési bevétele – a saját források – a helyi lakosok és a helyi vállalkozások tőkeerejétől függ. Ha az önkormányzatnak pénzre van szüksége, és megemeli a helyi adót, elmennek a vállalkozók, ha nem emeli meg, akkor forráshiányos. Nincs általános megoldás a kérdésre. A kiadások jelentős része törvényileg meghatározott, a bevétel azonban – az állami támogatásokon kívül – bizonytalan.

A helyi önkormányzat saját bevételei:

- a helyi adókról szóló törvényben meghatározott keretek között a települési önkormányzat által megállapított, kivetett és beszedett helyi adók, idesorolandó az építményadó, a telekadó, a magánszemélyek, illetve a vállalkozók kommunális adója, az idegenforgalmi adó, valamint a helyi iparüzési adó;
- a helyi önkormányzat által megállapított és beszedett díjak (például parkolási díj, közterület-használati díj);
- a külön törvények szerint az önkormányzatot megillető bírság (például egyes környezetvédelmi bírságok, a szabálysértési bírság és az örökségvédelmi bírság);
- a saját tevékenységből, vállalkozásból, az önkormányzati vagyon hozadékból származó bérleti díj, osztalék, kamat, koncessziós díj stb.
- az önkormányzati vagyon értékesítéséből származó privatizációs bevételek;
- a gazdálkodó szervezetektől, illetve magánszemélyektől, alapítványoktól átvett pénzeszközök;
- az önkormányzatot megillető vadászati jog haszonbérbe adásából származó bevétel;
- a pénz- és tőkepiacról felvett pénzeszközök, úgymint pénzügyi (banki) kölcsön, illetőleg kötvénykibocsátásból befolyt pénzüsszeg;
- egyéb bevételek (amely származhat például bontási vagy leselejtezett anyag értékesítéséből).⁶³

Alapvető probléma, hogy nincs minden településnek lehetősége – fizetőképes vállalkozói lakossága –, hogy saját, jelentős bevételekhez jusson. Előregegyeztetett, munkanélküliséggel küzdő önkormányzat területén nem lehet magas helyi adót kivetni. Korlátozottak az idegenforgalmi, vállalkozási, ingatlanhasznosításból (értékesítés, bérbeadás), rendezvényekből fakadó bevételi lehetőségek is, sőt nincs is erre lehetősége egy hátrányos helyzetű elzárt térségben lévő településnek. (Ha végre valaki vállalkozik, és munkahelyet, -helyeket hoz létre, egyszerűen nem lehet egy kezdő vállalkozót terhelni.) Mindezekből következik, hogy a saját bevétel szempontjából a kérdés az, hogy van-e lehetősége a településnek saját bevételek beszedésére, és ha van, akkor tud-e, lehet-e vele élni? A badacsonytomaji együttműködést megelőzően Ábrahámhegy és Révfülöp magasan kiemelkedett a helyi adóképeség szempontjából a települések közül.⁶⁴

Révfülöp, Ábrahámhegy és Badacsonytomaj települések bevételei gyakorlatilag a Balaton-parti turizmusból fakadnak. Érdemes megvizsgálni a három település ilyen irányú tevékenységét és eredményességét.

Ábrahámhegyen és Badacsonytomajban ugyanazt a szolgáltatást – a vendégekhez mérten – több szolgáltató egység biztosítja, mint például – a turizmus szempontjából rivális – Révfülöp településen, ezért itt kényelmesebb az üdülés. A település minőségében jobb vendéglátást tud nyújtani az odalátogatók számára. Ábrahámhegy előnye, hogy a vendéglátó-, kereskedelmi egységek viszonylag szűk területre, elsősorban a turisták által látogatott, frekvenciátaltabb helyekre korlátozódnak. Gyakorlatilag a Balaton-parti strand belterületére és 200 m-es környékére.

⁶³ VELLA 2014.

⁶⁴ Ábrahámhegyen 313 ezer Ft/fő, Révfülöpön 250 ezer Ft/fő (a „legszegényebb” település esetében: 55 ezer Ft/fő) a lakosság helyi adóerő-képessége.

14. táblázat

Ábrahámhegy turizmus-vendéglátási szállásadatok

Település	2011	2011	2011	2014	2014	2014
	Egyéb (magán) szállás- helyek száma	Egyéb (magán) szállás- helyek férő- hely száma	Egyéb (magán) szállás- helyek ven- dégéjszakák száma	Egyéb (magán) szállás- helyek száma	Egyéb (magán) szállás- helyek férő- hely száma	Egyéb (magán) szállás- helyek ven- dégéjszakák száma
Ábrahámhegy	109	582	3 965	99	511	3097

Forrás: VELLA 2014

Az egy férőhelyre eső vendégéjszakák alapján

- Ábrahámhegy 8,8 fő/éjszaka

Mivel a település alapvető bevételi forrása a turizmus, a saját bevételek és a vendégéjszakák arányában: 13 707 Ft/vendégéjszaka.

15. táblázat

Ábrahámhegyi vendéglátóhelyek, éttermek száma

Település	2012	2012	2012	2014	2014	2014
	vendéglátóhely	étterem, büfé	borkimérés	vendéglátóhely	étterem, büfé	borkimérés
Ábrahámhegy	20	17	7	19	17	11

Forrás: VELLA 2014

A vendéglátás esetében figyelembe kell venni a Balaton-parti településekre kifejezetten jellemző turizmust, az életvitel szempontjából más településeken élő, de az üdülési szezonban Ábrahámhegyen lakó vendégeket. Jellemző, hogy a települést kettévágó főút és a Balaton közé ékelődik be két szolgáltató egység kivételével az összes szolgáltatás. Így a helyi lakosok gyakorlatilag nem veszik igénybe ezen egységek szolgáltatását. Az egységek a nyári üdülési szezonon kívül zárva tartanak.

A település közbiztonságának biztosítása

A közbiztonság kérdése nem megoldott. Különösen aggasztó a rendőrség hiánya egy kiemelt üdülőkörzetben. Ezen a problémán a helyi önkormányzatok önerőből nem tudnak változtatni.

A helyi lakosok azonban odafigyelnek egymásra, ha ismeretlen személyt látnak az idegenforgalomtól távolabbi településrészen, azonnal értesítik az önkormányzati illetékest, általában a polgármestert.

16. táblázat
A bűncselekmények megoszlása Ábrahámhegy településen

Bűncselekmények megnevezése	2010	2011	2012	2013	2014
Az állam és emberiség elleni bűncselekmények	0	0	0	0	0
Személy elleni bűncselekmények	0	2	1	3	2
A közlekedési bűncselekmények	4	1	0	1	2
A házasság, család, ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények	0	0	1	0	0
Államigazgatás, igazságszolgáltatás és a közelet tisztasága elleni bűncselekmények	0	0	0	0	0
A közrend elleni bűncselekmények	39	11	4	1	1
A gazdasági bűncselekmények	11	8	6	0	0
Vagyon elleni bűncselekmények	25	16	29	10	13
Összesen	79	38	41	15	18

Forrás: Rendőrkapitányság, Tapolca, 2015

Nincs a Badacsonytomaji Közös Önkormányzati Hivatal keretében együttműködő településeken mentőállomás, amelynek léte alapvető egy olyan üdülőkörzetben, ahol különösen számítani lehet vízi balesetekre, közlekedési balesetekre.

Nem található a Badacsonytomaji Közös Önkormányzati Hivatal keretében együttműködő településeken állami közigazgatási szervezet. Kiemelten gondot jelent a gyógyszerárak hiánya. Az Ábrahámhegyen élők, illetve ideiglenesen ott tartózkodók a könnyen elérhető közeli települést, Badacsonytomajt keresik fel.

A földrajzi adottságok és a gazdasági függőség alapján Badacsony–Ábrahámhegy és Salföld jelen esetben Badacsonytomaj ellátási körzetét veszi igénybe.

A helyi közösségi közlekedés biztosítása

A közlekedéshez a MÁV és a Volánbusz szolgáltatásait veszik igénybe. Az utazás fő iránya Badacsonytomaj, Tapolca. A főváros irányába jelentős mértékben csak a nyaralók utaznak, bár ők személygépkocsival utaznak inkább.

Kistermelők, őstermelők számára értékesítési lehetőségek biztosítása

A településre nem jellemző.

Munkanélküliség

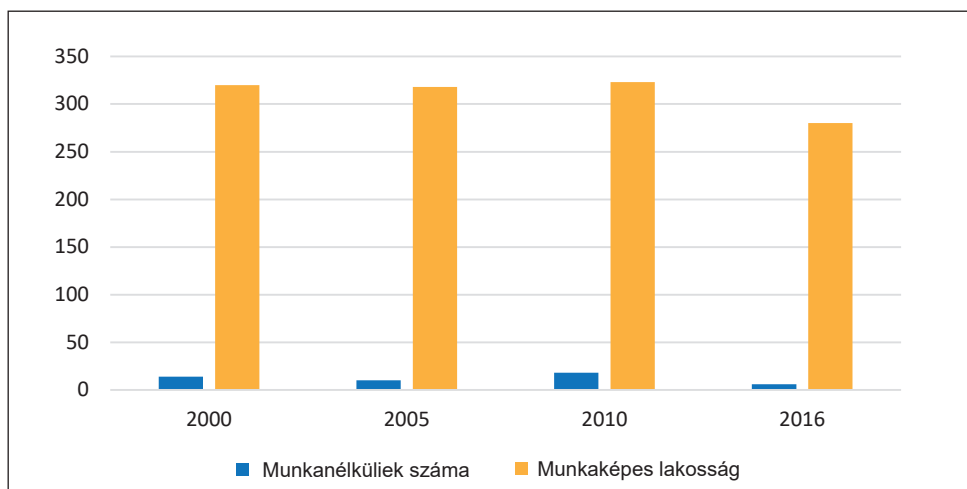
Ábrahámhegy esetében a lakosságszám a 2000. és 2015. év között 74 fővel csökkent, miközben a munkaképes lakosság száma csak 40 fővel, de az utóbbi évben emelkedett a lakosság száma. A helyszínen történt vizsgálat során megállapítottam, hogy elsősorban nyugdíjas korú lakosok költöztek el a településről, és gyermekes családok költöztek be. A település lélekszámához képest ez jelentős változás.

A lakosság mozgásának valószínűsíthető oka, hogy a nyugdíjasok eltartóhoz (gyermek, hozzátartozó) költöznek biztonságuk érdekében, miközben gyermekes családok költöznek a helyükre. (A településen a lakóházak száma nem változott.) Gyermekes családok csak akkor választanak új lakóhelyet, ha ott biztonságosabbnak tartják jövőjüket. Az általános-iskolás-korú gyermekek száma lényegesen nem változik évek óta, ami azt jelenti, hogy folyamatosan vagy születnek gyermekek, vagy beköltöznek.

17. táblázat
Munkanélküliségi mutatók

Év	2000	2005	2010 ⁶⁵	2016
Munkanélküliek száma	14	10	18	6
Munkaképes lakosság	320	318	323	280
Munkanélküliek %-os aránya a munkaképes lakosság számához viszonyítva	4,4	3,2	5,8	2,1

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

13. ábra
A munkaképes lakosság és a munkanélküliek aránya Ábrahámhegyen

Forrás: a szerző szerkesztése

⁶⁵ Jogszabályváltozás.

Következtetések

Ábrahámhegy a rendszerváltozásnak nem csak az önálló települési létét köszönheti. A települési önállóság kezdeményezői a valóságban nem a helyi lakosok, hanem az Ábrahámhegy környékét megszerető nyaralók. Maga a község mint önálló település a 20. század végén alakult, ennek megfelelően a település közösségében is csak ezt követen alakulhat ki a lokál-patriotizmus. Feltűnő, hogy mennyire elzárkózik a helyi lakosság az üdülőtulajdonosoktól és viszont. A gazdasági jólét, ha nem is magas szinten, de a helyi lakosság részére biztosított (mutatja ezt a segélyezettek száma), a társadalmi-szociális jóllét kialakítása jelenleg is tart. A település többször újraválasztott másodállású polgármestere és baráti, ismerősi környezete azok, akik erőfeszítéseket tesznek a település közösségi életének megszervezésére, sikeresen.

- a) Akik nyugdíjba mentek: A helyi nyugdíjasok nem együtt öregedtek meg. A településen munkahely nem volt, így a helyi lakosok különböző településeken dolgoztak, a település csak mint „alvóhely” működött számukra. Ez a helyi fiatalkori baráti köröket is szétzilálta. A beköltöző nyugdíjasoknak semmilyen kapcsolata nem volt a helyi lakosokkal. A polgármester és baráti, ismerősi környezete által szervezett falusi esték, a helyi kábeltevé, a faluban tartott rendezvények segítségével próbálják a helyi összetartó nyugdíjas közösséget kialakítani.
- b) Az aktív korúak gyakorlatilag nincsenek napi kapcsolatban saját településükkel. A környező nagyobb településekre ingáznak dolgozni. Ez komoly probléma a településnek, mert így a helyi közösségépítés sikere kétséges.
- c) A helyi kultúra színvonala kiemelkedően magas. Köszönhető ez a településen rendszeresen megforduló és kiállításokat tartó képzőművészeknek a 20. század közepétől. A kulturális kapcsolatok építésében a település minden lakosa részt vesz.
- d) A helyi lehetőségek korlátozottak. A nyári turizmus fokozása növeli a település bevételeit, és a földrajzi elkülönülés következtében ez nem zavarja a település lakóinak hétköznapi életét. A szezonon kívüli turizmus, rendezvények a település lakói számára is élvezetes szórakozást nyújtanak a helyi közösségépítés mellett.

Nagymaros

Nagymaros esetében 1081 fő lakik a központi belterületen kívül. A legtávolabbi lakott külterület a központtól 7 km-re lévő Kóspallagi út környéke. Kismaros település és a nagy-marosi Kóspallagi út térsége közötti távolság 0 km. (Kismaros már kezdeményezte a térség átvételét, de hát az üdülőkörzetből befolyó helyi adóra Nagymaros önkormányzatának is szüksége van.) A Kóspallagi út térségéből tömegközlekedési eszközzel Nagymaros központi belterülete közvetlenül nem megközelíthető. A közigazgatási nyilvántartás szerint a külterület gyakorlatilag egyenlő az üdülőterületekkel. A valóságban azonban jelentős mértékben lakóterület, ami jelentős közszolgáltatási problémákat okoz a városnak.

Egészségügy

Nagymaros egészségügyi ellátását meghatározza Vác közelsége és a váci térségre kiterjedő szolgáltatások – adott esetben kötelező igénybevételének – lehetősége. A településen a hétvégi orvosi ügyeletet nem tudják minden hétvégén biztosítani, ezt a szolgáltatást a váci kórház látja el. A gyors orvoshoz jutás gépjármű függvénye a téli időszakban. A külterületi, de több esetben a belterületi utak állapota is kritikán aluli, ennek következtében a település bizonyos részeinek elérhetősége az egészségügyi szolgáltatás szempontjából a valóságban megközelíthetetlen az éjszakai időpontokban. (A külterületeken elsősorban e probléma megoldása az, ami a közösségi építkezést elősegíti. A külterületen gyermekek és öregek is jelentős számban élnek. Akármilyen idő van, az ő ellátásukat meg kell oldani.) A nappali ellátás gyakorlatilag az országos színvonalat eléri, több esetben meghaladja.

Fogyasztási javak ellátása

Annak ellenére, hogy a Dunakanyar kiemelt üdülőkörzet, Nagymaros város fogyasztási javakkal való ellátása kifejezetten rossz. Sok esetben az alapvető igényeket sem tudja kielégíteni, vagy ha igen, rendkívül magas áron. Eben közrejátszik a településen élők és időlegesen tartózkodók összetétele:

1. Elsősorban a fővárosból érkező magas jövedelmű nyaralótulajdonosok. Ez a réteg „nem ért semmihez”. Minden fizikai munkát helyi vállalkozókkal végeztet, és bármilyen összeget ki tud fizetni az elvégzett munkáért, egyéni igényeinek kielégítéséért.
2. Szintén a fővárosból érkező, de alacsony jövedelmű – elsősorban nyugdíjas – ingatlanulajdonosok. Általánosnak mondható, hogy elhanyagolt, rossz állapotban lévő ingatlanokat vásárolnak fel. A helyi munkaerőt nem tudják megfizetni, ezért saját maguk próbálják meg a javítási, korszerűsítési munkákat elvégezni. A „kerítésen kívüli” kifizetések (út, világítás, szemétszállítás) számukra problémát jelentenek. A kifizetéseket azzal próbálják elhárítani: „köszönöm, erre a szolgáltatásra nekem nincs igényem”. Ezzel azonban konzerválják a meglévő állapotot, ennek következtében ingatlanuk értéke – a megvásárláshoz képest – jelentősen csökken.
3. Helyi lakosok. A településen elvétele találhatunk olyan épületet, lakóházat, amelynek a talajvíz elleni szigetelése megoldott, ezért minden árvíz a településre nézve tragikus következményekkel járhat. Az elvégzett szolgáltatásokért kedvezményesebb díjat fizetnek a helyi vállalkozóknak. Az épületek belülről sokkal jobb állapotban vannak, mint ahogy az kívülről látszik. A település külső képe nem tükrözi a valóságos értékeket. Itt nem látni „rongyrazást” (történelmi tapasztalat).

*Gyermekjóléti szolgáltatások és ellátások**Óvoda*

A településen az óvodai ellátás megoldott. Ellátási probléma nincs. A bölcsődei szolgáltatást a Mosoly Család- és Gyermekjóléti Szolgálat, Családi Bölcsőde látja el. A szolgálat térségi szinten, Nagymaros, Verőce, Szokolya, Kismaros, Kóspallag településeken látja el a feladatait. Kóspallagról és Szokolyáról saját gépjármű hiánya esetén csak a Volán és a MÁV szolgáltatásainak együttes igénybevételével érhető el.

Az intézmény szolgáltatásai:

- család- és gyermekjóléti szolgáltatás;
- családi bölcsőde működtetése.

Általános iskola

A településen egy általános iskola működik, szintén térségi feladatokat is ellát. Azonban Nagymaros külterületén – a Kóspallagi út térségében – élő gyermekes családok és a belterületén élő családok jelentős számban a váci oktatási intézményeket veszik igénybe, ebben szerepet játszik a roma kisebbségi tanulók számának emelkedése is.

Középiskola

A településen nincs középiskola, elsősorban Vácra járnak tanulni a fiatalok.

Kulturális ellátás

Művelődési intézmény van a településen. A kulturális egyesületek, szervezetek elsősorban a rendezvények helyszínéként kötődnek az intézményhez. Jelentős az egyház és a (német) nemzetiségi kisebbség szerepe. A település hagyományos közösségépítő rendezvényei általában a kisebbségi léthez, a helyi hagyományokhoz kötődnek. Ezen a településen is megfigyelhető, hogy a közösség a társadalmi-szociális kohézió erősítésével próbálja meg kezelni, tompítani a gazdasági jólét hiányosságait. A civil szervezetek száma kiemelkedően jelentős a település nagyságához mérten.⁶⁶

⁶⁶ Összesen 22 egyesület. Átlagosan a település lakosainak fele tagja valamilyen egyesületnek.

Sport

Nem jelentős a település életében. Ez azért érdekes, mert az egyik legsikeresebb magyar sportág, a kajak-kenu esetében a helyi sportegyesület mint utánpótlás-nevelő egyesület tevékenykedik. Az általános iskola befejeztével a továbbtanuló gyermekek sportolásáról nincs információ.

A 16–25 közötti korosztály helyzetének változása

A településen ez a korosztály az oktatásának helyszínéhez kötődik inkább. A település közösségi életében betöltött szerepe erősen csökken az elmúlt időszakban.

Nyugdíjasok

A városi nyugdíjas klub közösségi hatása jelentős, tagjainak száma a város lakosságához mérten elfogadható. A klub erősen kötődik a nemzetiségi hagyományokhoz.

Köztisztaság, települési környezet tisztaságának biztosítása, hulladékgazdálkodás

Környezet- és természetvédelem

A település esetében a legnagyobb problémát a lakossági környezetszennyezés okozza. A lakossági szeméthyűjtés átszervezése következtében az önkormányzat felelőssége gyakorlatilag megszűnt, a közszolgáltatónak pedig nincs hatósági jogköre (Zöld Híd Kft.). A hulladékgyűjtést minden településen önkormányzati rendelet szabályozza, de az önkormányzat csak abban az esetben tud eljárni, ha hivatalos bejelentés érkezik felé. Elvileg minden lakosnak fizetni kell a közszolgáltatásért, akár igénybe veszi, akár nem. A szolgáltató viszont nem rendelkezik lakossági nyilvántartással, ezért fogalma sincs arról, hogy az adott önkormányzat illetékességi területén hány lakosnak, milyen jogcímen, mennyit kell/kellene fizetnie. Nagymaros országosan kiemelt üdülőkörzet, a külterülete jelentős része a Duna–Ipoly Nemzeti Parkhoz tartozik, mégis a lakott külterület szennyezettsége rendkívüli.

Problémát jelent, hogy a külterületi lakosok között még nem alakult ki a közösség érzése. Ezért a lakosok között sokszor a közvetlen szomszédok között sem alakul ki semmilyen párbeszéd. A saját tulajdonú telken kívüli területgondozás szinte kizárt, mert bár voltak rá kezdeményezések, de minden esetben valamelyik lakos a többiek kezdeményezését, munkáját tönkretette, legyen az útépités, szeméthyűjtés, vagy bármi más.

A vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

A szennyvízvezetékekkel ellátott lakóházak aránya, ahhoz képest, hogy a Duna védelme kiemelt országos és nemzetközi program, nagyon alacsony, de a vezetékes ivóvízellátás sem teljes.

18. táblázat

Vezetékes ivóvízellátás és szennyvízelvezetés

Év	2000	2005	2010	2016
Lakások száma	1 763	1 786	1 812	2 018
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, db	1 782	1 779	1 812	1 754
Vezetékes ivóvízhálózatba bekötött lakások száma, %	101?	99,6	100	86,9
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, db	860	1 285	1 528	1 489
Vezetékes szennyvízhálózatba bekötött lakások száma, %	47,8	71,9	84	73,7

*Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése**A helyi adóval, gazdaságsszervezéssel és a turizmussal kapcsolatos feladatok*

Nagymaroson – térségi szinten – elfogadható a kisvállalkozások száma. Közepes és nagyvállalat nincs. A településen működő kisvállalkozói üzlethelyiségek, bérlemények száma jelentős. Legnagyobb számban a legkülönbözőbb jellegű vendéglátóegységek találhatók meg a településen. Működésük általában idényjellegű.

Az élelmiszer-kereskedelem terén a CBA az egyeduralkodó a térségben, a kisebb élelmiszerboltok és gyümölcs- és zöldségárus üzletek nem jelentősek hozzá képest.

A napi cikkek árusítása jellemzően hiányos. Nem éri el az átlagos városi szintet. Található a településen néhány speciális kínálatot nyújtó üzlet is, mint például optikai üzlet, gyógynövénybolt.

A szolgáltatások száma, választéka hiányos. Általában Szob vagy Vác szolgáltatásait veszik igénybe. A szállásférőhelyek tekintetében is kedvezőtlen a helyzet. A törökmezői turisztaszálló működése stabilizálódott, szolgáltatásai kelendők.

A településen a legnagyobb foglalkoztató a közigazgatás-közfoglalkoztatás, a Polgármesteri Hivatal és a Kittenberger Kálmán Általános és Művészeti Iskola.

A helyi adók kivetése megfelel a magyarországi általános gyakorlatnak.

A település közbiztonságának biztosítása

A közbiztonság kérdése Nagymaroson sem megoldott. Ezen a településen is aggasztó a rendőrség hiánya egy kiemelt üdülőkörzetben. Vízügyi Rendőrőrs és Verőcei Rendőrőrs Körzeti Megbízott van a településen. Különösen a turista szezonban ez a szolgáltatás kevés.

A helyi közösségi közlekedés biztosítása

A település jelentős problémája, hogy a település egyes területeiről a település központja – a lakosság számára – csak saját gépjárművel vagy kerülő úton tömegközlekedéssel közelíthető meg, többórás utazással.

Kistermelők, őstermelők számára értékesítési lehetőségek biztosítása

A településen minden hétvégén biztosított a kistermelők árusítási lehetősége, amelyre már a környező településeken is felfigyeltek. A vásárláshoz még a dunai kompot is igénybe veszik.

Munkanélküliség

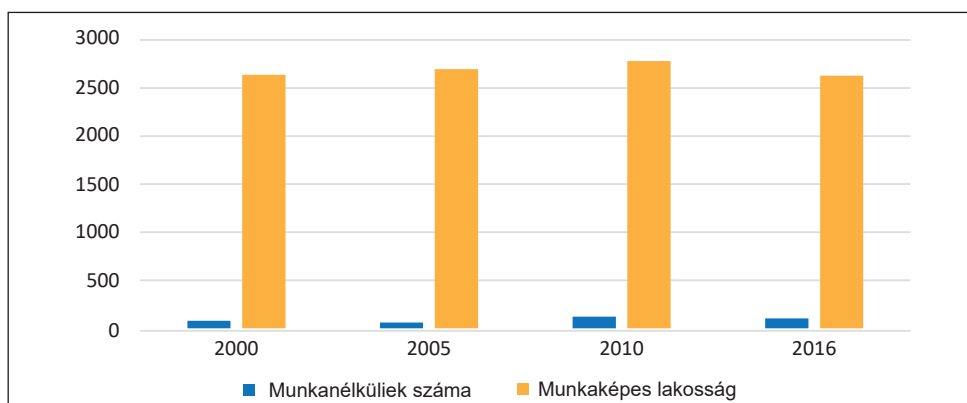
A munkanélküliség a településen nem jelentős, az országos átlag alatti. Nagymaros esetében gyakorlatilag majdnem ideális a munkanélküliségi mutató, miközben a településen lényeges ipari kis- és közép vállalat nincs, de szolgáltató vállalat is csak a kiskereskedelem területén található.⁶⁷

19. táblázat
A munkanélküliség alakulása

Év	2000	2005	2010	2016
Munkanélküliek száma	78	60	121	103
Munkaképes lakosság	2 637	2 696	2 781	2 629
Munkanélküliek %-os aránya a munkaképes lakosság számához viszonyítva	3	2,2	4,3	3,9

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Annak, hogy mégis ilyen alacsony a munkanélküliség, a magyarázata a tömegközlekedésben található. Nagymarostól a MÁV zónázó személyszállító vonatai 15 perc alatt érnek Vácra, és 50 perc alatt a fővárosba. A vonatok reggel és délután (munkába menet és jövet) félóránként indulnak. Így a helyi lakosok zöldövezetben, a saját megszokott környezetükben élhetnek, biztonságban, a megélhetésük, a munkahelyük is biztosítva van.

14. ábra

A munkaképes lakosság és a munkanélküliek aránya Nagymaroson

Forrás: a szerző szerkesztése

⁶⁷ Jelentős a fekete és a szürkegazdaság a szakipari területeken.

Hozzá tartozik a képhez, hogy a lakosság szám növekedése nem csak a nyugdíjasok a fővárosból való kiköltözése következtében emelkedik, megfigyelhető, hogy gyermekes családok is költöznek Nagymaros külterületére, és innen járnak be dolgozni a fővárosba. Az M2 autópálya megépítését követően valószínű, hogy a gyermekes családok kiköltözése emelkedni fog.

Következtetések

Nagymaros város tényleges helyzete, mindennapi valósága eltér attól a képtől, ami a köz tudatban kialakult. A település alapvető jóléti és jólléti problémákkal küzd. Ezen a településen is megfigyelhető, hogy a helyi állampolgárok társadalmi-szociális jólléte magasabb színvonalú, mint ahogy azt a helyi gazdasági jólétből következtetni lehet. A településen több szempontból eltérő kultúrájú és gondolkodású népesség lakik:

1. Nemzetiségi kultúra (német, roma, magyar) eltérő – sok esetben egymást kizáró – értékek mellett.
2. A települési „öslakosságot” életvitelében befolyásoló beköltözők kultúrája, életvitel, érdekeltsége eltérő, így a befogadás a helyi lakosság számára szinte lehetetlen feladat.
3. Nagymaros gazdasági lehetőségeit nem a nagymarosi lakosság határozza meg, hanem az itt működő vállalkozók. Az kivételes eset, hogy a nagymarosi dunai szabadstrand összes szolgáltatása egy nagymarosi vállalkozó kezében van.
4. Nagymaros nem tudta kialakítani a külterületén élők között a lokálpatriotizmust. A külterületen lakók úgy érzik, csak adófizetőknek jők.

Nagymaros életében túl nagy Vác és a főváros elszívó ereje. Azon kívül állandó versenyben van minden gazdasági, idegenforgalmi, szolgáltatási területen Szob és Verőce várossal. Nagymaros idegenforgalma a környező településektől függ. Visegrád, Verőce, Zebegény adott esetben ki is zárhatja az együttműködésből Nagymarost. Nagymaros tájképi látványossága az esti kivilágított visegrádi fellegrvár.

Nagymaros lakossága az országos tendenciához hasonlóan öregszi. A település társadalmi-szociális jóllétét az itt élő idősebb generáció adja. Amennyiben Nagymaros elveszti történelmi-nemzetiségi identitását, akkor a település lényegét veszti el.

A gazdasági jólét Nagymaros településen nem a helyi lakosságon múlik. Gazdasági források hiányában a helyi lakosok vállalkozási lehetősége kötött, elsősorban kisvállalkozók vagy kényszervállalkozók lehetnek a helyi állampolgárok.

A dunai vízlépcső folytatása a jövő politikai és környezetvédelmi problémája, de a társadalmi jólét feltétele a környezet védelme. A vezetékes ivóvíz- és szennyvízhálózat kiépítése a helyi lakosság közvetlen jólléti érdeke.

A helyi lakosság rendkívül negatív jólléti érzése a település közlekedési lehetőségei helyzetéből adódik. Nincs a településen egyetlen közút sem, amely ne szorulna felújításra, átépítésre. Ez a probléma jelentős mértékben távol tartja a turistákat, a beköltözni vágyókat, és ez csökkenti a helyi adóbevételeket is.

Az állami és az önkormányzati feladatmegoszlások (önkormányzat – kormányhivatal)

Nem elég politikai beszédekben szépeket mondani az „ügyfélbarát közigazgatásról” meg a „szolgáltató közigazgatásról”, hanem ezt ténylegesen meg kell valósítani. Ennek egyik módja, ha a közigazgatás bizonyos eljárási terheket levesz az ügyfél válláról, például azáltal, hogy az ügyfél kérése és felhatalmazása alapján helyette beszerzi a hatósági igazolásokat olyan adatokról, amelyek valamilyen más közigazgatási hatóság nyilvántartásában szerepelnek. Egy polgármesteri hivatal nem akkor van nyitva, ha be lehet menni az előtérbe, hanem ha a szakügyintézők az ügyfelek rendelkezésére állnak.

Záhony

A Polgármesteri Hivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	13.00 órától 17.00 óráig
Kedd	8.00 órától 16.00 óráig
Szerda	8.00 órától 16.00 óráig
Csütörtök	Nincs ügyfélfogadás
Péntek	8.00 órától 12.00 óráig

A nyitvatartási rend alapján Záhonyban csak és kizárólag hétfő délután állnak az ügyfelek rendelkezésére meghosszabbított munkaidőben. Azonban az az állampolgár, aki nem Záhonyban lakik, már nem ér haza a nyitvatartási idő végéig.

A kormányhivatal esetében az ügyfél csak saját szabad ideje terhére intézheti ügyeit. Ezek a nyitvatartási rendek nem mondhatók ügyfélbarát szolgáltatásnak.

A dokumentumok beszerzése a legtöbb esetben a hivatal részéről nem megoldható, ez szintén nem ügyfélbarát szolgáltatás.

A polgármesteri hivatal és a kormányhivatal külön épületben van, ez szintén megnehezíti a helyi ügyintézés.

A Kormányhivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	8.00 órától 17.00 óráig
Kedd	8.00 órától 12.00 óráig
Szerda	8.00 órától 16.00 óráig
Csütörtök	8.00 órától 12.00 óráig
Péntek	8.00 órától 13.00 óráig

A rendszerváltozást megelőzően nagyközségi, majd a várossá nyilvánítást követően is „közös” tanácsként működött a helyi közigazgatás. A várossá nyilvánításhoz szükséges lakossági létszámot a települések összevonásával biztosította a Szabolcs-Szatmár megyei Tanács. A rendszerváltozást követően a kényszer megszűnt, és a települések visszanyerték önállóságukat.

Záhonyban magas az oroszok és a volt Szovjetunió népeinek létszáma más kisvárosokhoz képest, ami a település korábbi életéhez kötődik.

20. táblázat

A lakosság nemzetiségi összetétele Záhonyban

Magyar	84,4%
Német	0,2%
Cigány	0,8%
Ruszin	0,2%
Ukrán	1,0%
Nem hazai nemzetiség	1,2%
Nem válaszolt	15,5%

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Nagymaros

A Polgármesteri Hivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	13.00 órától 16.30 óráig
Kedd	Nincs ügyfélfogadás
Szerda	8.00 órától 12.00 óráig és 13.00 órától 15.30 óráig
Csütörtök	Nincs ügyfélfogadás
Péntek	8.00 órától 12.00 óráig

Nagymaros esetében a polgármesteri hivatal nyitvatartása szintén nem mondható ügyfélbarátnak. A kormányhivatal ügyfélfogadási rendje azonban példaértékű, főként, ha figyelembe vesszük, hogy a nagymarosi hivatal a Szobi Járási Kormányhivatal kirendeltsége. A nagymarosi munkaképes állampolgárok közel 90%-a a fővárosban vagy Vácott dolgozik. A nagymarosi (Nagymaros–Visegrád) vasútállomás és a két hivatal közötti távolság körülbelül 50 m. Nagymaros esetében a helyi önkormányzat önálló települési önkormányzatként működött. A rendszerváltozást követően évekig körjegyzőség is fennállt a szomszédos településekkel, de ez mára megszűnt. Minden település törekedett az önállóságra.

A Kormányhivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	13.00 órától 16.00 óráig
Kedd	8.00 órától 16.00 óráig
Szerda	8.00 órától 18.00 óráig
Csütörtök	8.00 órától 16.00 óráig
Péntek	8.00 órától 12.00 óráig

21. táblázat

A lakosság nemzetiségi összetétele Nagymaroson

Magyar	88%
Német	6,8%
Cigány	1,1%
Lengyel	0,1%
Román	0,1%
Szlovák	0,1%
Nem hazai nemzetiség	1,4%
Nem válaszolt	11,8%

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Nagymaroson a valóságban sokkal magasabb a német és a szlovák nemzetiségű lakos, de történelmi tapasztalataik alapján ezt nem vállalják fel.

Ábrahámhegy

Az önkormányzati hivatal székhelye Badacsonytomaj. Ábrahámhegy kirendeltségként működik 4 állandó helyi ügyintézővel.

Ábrahámhegyen csak a polgármesternek van állandó fogadóórája: minden pénteken 8.00–12.00-ig. Gyakorlatilag a helyi lakosok ügyintézése minden napon csak munkaidőben lehetséges. Ábrahámhegyen gyakorlatilag alig van munkahely, így a helyi lakosok Badacsonytomajon vagy Tapolcán dolgoznak. A Tapolcán dolgozó lakosok helyi ügyintézése kifejezetten problémás. Ábrahámhegy önálló polgármesteri hivaltat sohasem működtetett, minden esetben három település (Ábrahámhegy [762 fő] Salföld [88 fő] és Balatonrendes [152 fő] 1002 fő).

A Badacsonytomaji Polgármesteri Hivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	12.30 órától 16.00 óráig
Kedd	
Szerda	13.00 órától 16.00 óráig
Csütörtök	
Péntek	8.00 órától 12.00 óráig

A Kormányhivatal ügyfélfogadási rendje:

Hétfő	7.00 órától 17.00 óráig
Kedd	8.00 órától 16.00 óráig
Szerda	8.00 órától 16.00 óráig
Csütörtök	8.00 órától 18.00 óráig
Péntek	8.00 órától 12.00 óráig

Ábrahámhegy a Tapolcai Járási Kormányhivatal körzetébe tartozik. A hivatal nyitvatartási rendje kimondottan ügyfélbarát. A Tapolcán dolgozó ábrahámhegyi állampolgárok számára kimondottan kedvező.

A lakosság nemzetiségi összetételét a 22. táblázat mutatja.

22. táblázat

A lakosság nemzetiségi összetétele Ábrahámhegyen

Magyar	96,7%
Német	2,2%
Cigány	0,0%
Szlovák	0,2%
Nem hazai nemzetiség	0,4%
Nem válaszolt	3,1%

Ábrahámhegy településen a nemzetiségek főben meghatározva nem nagy létszámban vannak jelen.

Az önkormányzati hivatalok tevékenysége

Az önkormányzati hivatal alkalmazottainak szakmai hozzáértése alapvetően szükséges az eredményes és törvényes ügyintézéshez. A probléma az, hogy a hivatalban foglalkoztatott műszakis, pénzügyes előadónak megvan a beosztásához szükséges szakmai végzettsége, de nincs közigazgatási szakképesítése, így a munkavégzése közigazgatási szempontból hiányos. Nagyobb településeken szívesen alkalmaznak jogászt jegyzőként, igazgatási osztályvezetőként, aki a hiányos közigazgatási ismeretei következtében nem tudja maradéktalanul ellátni munkáját. Az 1957-es célkitűzés az volt, hogy – mivel a közigazgatási ügyintézők túlnyomó részének nincs egyetemi jogi végzettsége, sőt sokan csak középfokú végzettséggel rendelkeznek – a közigazgatási eljárás általános szabályai minél rövidebbek és így könnyen megismerhetők legyenek. (Jelenleg a közigazgatásban középfokú végzettség nélküli ügyintéző nem dolgozhat.) Emiatt a mai napig több fontos eljárási kérdés nem szabályozott. Azóta bebizonyosodott, hogy ez a szabályozatlanság nem segíti, hanem éppen ellenkezőleg: akadályozza a köztisztviselők munkáját, hiszen problematikus esetekben semmiféle jogszabályi támpont nem áll rendelkezésükre. (Egy jogállam a joghézag kitöltésénél nem hivatkozhat „a józan paraszti észre”).

Rendezésre szorult a nyelvhasználat kérdése a közigazgatási eljárásban. Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban két gond is van. Az egyik, hogy „fél lábon áll”, azaz szabályozatlanul hagyja, hogy az ügyfél szabad nyelvhasználata milyen kötelezettségeket hárít a hatóságra, mivel a magyar közigazgatás nincs felkészülve arra, hogy a Föld bármely nyelvén képes legyen az ügyintézésre. Több esetben a magyar nyelv használatával is alapvető gondok vannak! A kiindulópont csak az lehet, hogy a magyar közigazgatás hivatalos nyelve a magyar. Ugyanakkor gondosan ügyelni kell rá – erre egyébként nemzetközi szerződés is kötelezi az országot –, hogy ne érhesse csorba a magyarországi nemzetiségekhez tartozók és szervezeteik anyanyelvhasználati jogát. Ezen túlmenően – legalább a jogállami

minimum szintjén – arról is gondoskodni kell, hogy a magyarul nem beszélő külföldiek se kerülhessenek hazánkban kiszolgáltatott helyzetbe a hivatalos nyelv nem ismerése miatt. Valójában tehát differenciált szabályozásra van szükség, amely nem marad papíron, hanem ténylegesen érvényesül is. Külön probléma ez az uniós csatlakozást követően, mert egy vezető köztisztviselőnek minimum 2-3 nyelven szükséges a tárgyalóképes nyelvtudás (uniós állampolgárok anyanyelv használati joga).

23. táblázat

A hivatali dolgozók képzettsége Ábrahámhegyen

	Fő
Felsőfokú végzettség	6
Közigazgatási végzettség	1
Középfokú végzettség	12
Nyelvvizsga	5
Hivatal létszáma	20 (2) ⁶⁸

Forrás: a Polgármesteri Hivatal adatai alapján a szerző szerkesztése

24. táblázat

A hivatali dolgozók képzettsége Nagymaroson

	Fő
Felsőfokú végzettség	8
Közigazgatási végzettség	2
Középfokú végzettség	18
Nyelvvizsga	2
Hivatal létszáma	26 (2) ⁶⁹

Forrás: a Polgármesteri Hivatal adatai alapján a szerző szerkesztése

25. táblázat

A hivatali dolgozók képzettsége Záhonyban

	Fő
Felsőfokú végzettség	5
Közigazgatási végzettség	2
Középfokú végzettség	17
Nyelvvizsga	3
Hivatal létszáma	22 (2) ⁷⁰

Forrás: a Polgármesteri Hivatal adatai alapján a szerző szerkesztése

⁶⁸ 2 fő MT. hatálya alá tartozó (hivatalsegéd és takarítónő).

⁶⁹ 2 fő MT. hatálya alá tartozó (hivatalsegéd és takarítónő).

⁷⁰ 2 fő MT. hatálya alá tartozó (hivatalsegéd és takarítónő).

A települések szociális ügyintézése a 2011. évi törvények életbelépését követően megváltozott. Minden olyan szociális ügy, amelynek intézése normatív feltételekhez kötött, átkerült a kormányhivatalok jogkörébe (ezekben az esetekben nincs mérlegelési lehetőség, vagy megfelel valaki a jogszabályban előírtaknak, vagy nem). Minden olyan szociális ügy rendezése, amely a helyi ismeretekhez kötött, ahol a segély adható – az önkormányzat pénzügyi lehetőségei alapján –, az önkormányzatok jogkörében maradt.

26. táblázat

Szociális segélyezés Záhonyban

	2005	2010	2015	2016
Rendszeres szociális segély átlag/fő	79	8,58	13	12

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

27. táblázat

Szociális segélyezés Nagymaroson

	2005	2010	2015	2016
Rendszeres szociális segély átlag/fő	2,92	5,08	10,58	11

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

28. táblázat

Szociális segélyezés Ábrahámhegyen

	2005	2010	2015	2016
Rendszeres szociális segély átlag/fő	0,61	1	0	0

Forrás: a KSH adatai alapján a szerző szerkesztése

Tarthatatlan, hogy a közigazgatási eljárás „leggyengébb láncszeme” a végrehajtás: az érdemi határozatok egy része vagy papíron marad, vagy csak sokszori sürgetés után, hosszú idő elteltével realizálódik. E helyzet kialakulásában a köztisztviselők személyében rejlő subjektív okok (például a bírság alkalmazásától való idegenkedés) épp úgy szerepet játszanak, mint a jogi szabályozás bonyolultsága, illetőleg fogyatékos volta. Végző soron az államra vet rossz fényt, hogy képtelen érvényt szerezni a hatósági döntéseknek, s az kedvezőtlenül befolyásolja az állampolgári fegyelmet is (29–31. táblázat). A 2010. évi jogszabályváltozások hatása a helyi rendeletalkotások számát is erősen befolyásolta.

Átfogó felülvizsgálatra szorul a jogorvoslati rendszer is. Ennek során arra kell törekedni, hogy a közigazgatási szerv által elkövetett hibát lehetőség szerint a közigazgatási szervezetrendszeren belül orvosolják.

29. táblázat

A község helyi szabályzata I.

	2000–2005	2005–2010	2010–2015	2015-től
A községet szabályzó rendeletek	11	34	34	20

Forrás: a www.zahony.hu/ alapján a szerző szerkesztése

30. táblázat

A község helyi szabályzata II.

	2000–2005	2005–2010	2010–2015	2015-től
A községet szabályzó rendeletek	9	26	47	25

Forrás: a www.nagymaros.hu/ alapján a szerző szerkesztése

31. táblázat

A község helyi szabályzata III.

	2000–2005	2005–2010	2010–2015	2015-től
A községet szabályzó rendeletek	7	17	30	7

Forrás: a www.abrahamhegy.hu/hivatal-kirendeltsseg#.W9iYoGhKjIU alapján a szerző szerkesztése

Összegzés

Az általam vizsgált településeken a gazdasági jólét és a társadalmi-szociális jóllét elválik egymástól. Az egyik nem függvénye a másiknak. A gazdasági jólétben élők száma a településeken viszonylag szűk. Azok az állampolgárok, akik – a munkavégzés szempontjából – aktív korukban, a település többi lakosához viszonyítva magasabb gazdasági jólétben éltek, az életkoruk növekedésével, valamint a nyugdíjba vonulásukkal folyamatosan csúsznak lejjebb gazdaságilag. Emellett az is megfigyelhető, hogy a gazdasági szempontból negatív változást az állampolgárok igyekeznek ellensúlyozni a társadalmi jóllét fokozásával. Valószínű, hogy a közösségtől várják életük stabilizálását. Az önkormányzatok a közigazgatási tevékenységükkel, a közösségi ellátással és a közszolgáltatásokkal tudják befolyásolni a társadalmi-szociális jóllét helyi érzetét. Az is világos, hogy a közigazgatás sajátos eszközeivel csak elősegíteni tudja a gazdasági jóléthez szükséges vállalkozások munkahelyteremtését, de a közigazgatás maga nem tud munkahelyeket teremteni vagy létesíteni, csak abban az esetben, ha maga is vállalkozik. Erre megvan a törvényben biztosított lehetősége, de nincs hozzá forrása, és nem is alapfeladata. A települések vezetői, bár várják a nagyberuházókat, de félnek is tőlük. Egy nagyberuházás – magyar viszonylatban 50–100 főt alkalmazó termelő üzem – teljesen átalakíthatja, átalakítja a település belső viszonyrendszerét. Az adott településen új – gazdasági jóléti szempontból – vezető réteg alakul ki, amely befolyásolja, felborítja a korábbi társadalmi-szociális jóléti rendszert. Amennyiben az új vállalkozás

következtében munkaerőhiány alakul ki, az további problémát jelent, mert ebben az esetben közlekedési, lakhatási, fogyasztási szükségletek, igények léphetnek, lépnek fel. A fenti megállapításokból az következik, hogy nem minden esetben és nem minden áron érdeke a helyi lakosoknak a gazdasági jólét helyzetének megváltoztatása.

Az általam vizsgált települések mindegyikében megfigyelhető, hogy a helyi lakosság – főként az idősebb része – ragaszkodik a településéhez. Ez megjelenik abban is, hogy „jól akarja érezni magát saját otthonában”. Fiatalokra összes közösségi élményét szeretné megőrizni és továbbadni a település fiatalságának, elsősorban nem a gyermekeiknek, hanem unokáiknak. A lakosság szám növekedése, a lakosság összetételének változása a település helyi kultúrájának változását vonja maga után. Olyan szokások is megjelenhetnek a településen, amelyek ellentétesek a korábbi szokásokkal (belső és külső migráció). Ezt a helyi lakosság egy idő után már nem tudja tolerálni.

Főbb megállapítások:

1. A lakosság szempontjából:

- A gazdasági jólét változása átalakíthatja a helyi társadalmi-szociális viszonyokat, és ez félelmet vált ki.
- A gazdasági jólét változása átalakíthatja a helyi társadalom összetételét, és ez félelmet vált ki.
- A gazdasági jólét változása nyitottá teszi a helyi társadalmat, és ez félelmet vált ki.
- A gazdasági jólét változása következtében átalakulnak a fogyasztási, szolgáltatási igények, ezek kielégítése megváltoztathatja a korábbi szolgáltatások rendszerét és értékrendjét, és ez félelmet vált ki.
- Amennyiben nem változik a gazdasági jólét helyzete, elmennek a fiatalok, és ez félelmet vált ki.
- Az aktív, vállalkozói képességű fiatalok már zömmel külföldön élnek, nincs helyben olyan munkaerő, amely a változást levezényelhetné.

2. Az önkormányzat szempontjából:

- A kötelező és önként vállalt közszolgáltatások rendszere a meglévő, helyi lakosság igényei alapján alakult ki. A lakosság összetételének változása következtében új – eddig ismeretlen – igények merülhetnek fel, és ez félelmet vált ki.
- Az új vállalkozások termelési szükségleteinek kielégítése – út, víz, szennyvíz, elektromos hálózat – jelentős forrásokat von el az önkormányzat jelenlegi tevékenységéből. A beruházás pozitív hatása csak évek múlva jelentkezik (helyi adó, szja-visszatérítés, fogyasztásnövekedés), lehet, hogy választási cikluson is átível. A jelenlegi önkormányzat vállalja a költségeket, és a következő önkormányzaté a siker.
- Amennyiben átalakul a település értékrendje, új, a jelenlegi vezetést teljesen félreállító vezetés-változás jöhet létre a helyi önkormányzat élén.
- Amennyiben a településnek sikerül a hátrányos települések közé „leküzdenie magát”, a település összes problémáját az önkormányzat az állami közigazgatásra testálja. Arra kell csak vigyázni, hogy olyan fejlesztés ne történjen a településen, amely ezt a helyzetet megváltoztatja.

A jelenlegi – a hétköznapi ember számára – áttekinthetetlen helyzetben az egyetlen biztos menedék az adott település társadalmi-szociális jóléti rendszere. Minden olyan folyamat, kísérlet, amely ezt a rendszert változtatni akarja, fennakad a lakosság ellenállásán (még akkor is, ha ez negatív következményekkel jár a gazdasági jólét lehetőségeire).

A kutatásaim alapján megállapítom, hogy:

- a gazdasági jólét változásának szükségszerűsége mind a három településen érezhető;
- a lakosság többsége akkor áll a változás mellé, ha ez nem jár a társadalmi-szociális jólét megváltozásával;
- a két megállapítás hosszú távon gyakorlatilag kizárja egymást;
- gazdasági jóléti, megalapozott változás rövid távon nem érhető el.

Felhasznált és ajánlott irodalom

- AGG Zoltán: *A megyerendszer változó szerepe a magyar közigazgatásban*. Elérhető: www.socio.mta.hu/beszamolok/Agg%20Zoltan%20PHD.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)
- Ábrahámhegy Község Önkormányzatának Települési Közbiztonsági és Bűnmegelőzési Koncepciója (2015).
- BAJMÓCY Péter – BALOGH András (2002): Aprófalvas településállományunk differenciálódási folyamatai. *Földrajzi Értesítő*, 51. évf. 3–4. füzet. 385–405.
- BAJOR Tibor (2014): A közigazgatás változásai. In *Logisztikai Évkönyv 2015*. Budapest, Magyar Logisztikai Egyesület. 200–207.
- BAJOR Tibor (2016): A 2011. évi önkormányzati törvénykezés hatásai a közigazgatás működési rendszerére. *Magyar Közigazgatás*, 9. évf. 3. sz. 1–8.
- BAJOR Tibor – KISS Dorottya (2012): Logisztikai folyamatok a közigazgatásban. In *Logisztikai Évkönyv 2013*. Budapest, Magyar Logisztikai Egyesület.
- BALÁS Endre (2018): *Önkormányzati településirányítás*. Budapest, Dialóg Campus.
- BÁNLAKY Pál (1992): *Önkormányzati választások 1990*. Budapest, MTA Politikai Tudományok Intézete.
- CSABA Iván – TÓTH István György szerk. (1999): *A jóléti állam politikai gazdaságtana*. Budapest, Osiris.
- FEKETE József (1996): *Ábrahámhegyi krónika*. Ábrahámhegy, Ábrahámhegy Önkormányzata.
- FÉNYES Elek (1851): *Magyarország geographiai szótára, melyben minden város, falu és pusztá, betűrendben körülményesen leíratik*. Pest, Fényes Elek.
- HORVÁTH Gyula (2003): *Európai regionális politika*. Budapest, Dialóg Campus.
- HORVÁTH Sándor (2012): *Két emelet boldogság. Mindennapi szociálpolitika Budapesten a Kádárkorban*. Budapest, Napvilág.
- KOVÁCS Tibor (2004): Aprófalvainkról – illúziók nélkül. *Területi Statisztika*, 7. évf. 2. sz. 125–136.
- MÁDL Ferenc kormány meghatalmazott munkabizottsága (1992): A bős–nagygyarosi vízlépcsőrendszer története. *Magyar Szemle*, új folyam 1. évf. 1. sz. 43–59. Elérhető: www.magyarszemle.hu/cikk/a_bos_nagygyarosi_vizlepcsorendszer_tortenete (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)
- Minisztertanács 5.201/11/II-1/1950. (III. 12.) B.M. számú rendelete a megyék nevének, székhelyének és területének megállapításáról szóló 4.343/1949. (XII. 14.) M.T. számú rendelet egyes rendelkezéseinek hatálybaléptetése és végrehajtása tárgyában.

- Nagymaros integrált városfejlesztési stratégiája* (2010). Budapest, Rosivall Tervező Iroda. Elérhető: https://nagymaros.hu/wp-content/uploads/2011/11/jav%C3%ADtott_IVS_RA_0208_mod_MZ.pdf (A letöltés dátuma: 2018. 11. 11.)
- NAGY Terézia (2009): Átmenet a szocializmus rejtett hajléktalan világából a kvázi jóléti szociális védőhálóba. *Tér és Társadalom*, 23. évf. 3. sz. 79–96. DOI: <https://doi.org/10.17649/TET.23.3.1258>
- Nemzeti Agrárprogram* (1997). Budapest, Földművelésügyi Minisztérium.
- Országos Területfejlesztési Koncepció* (2005).
- Országos Területfejlesztési Hivatal*. OTH honlap 2004. 12. 20
- Rurális Térségek Európa Chartája* (1996).
- Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár, XXXV.
- SZABÓ Szabolcs (2011): Vidéki térségek Magyarországon, és azok főbb társadalmi-gazdasági problémái. In SZABÓ Szabolcs szerk.: *Vidéki térségek Magyarországon*. Budapest, Trefort. (Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanulmányok 5.) 11–71.
- SZÁNTÓ Zsuzsa – SUSÁNSZKY Éva – BERÉNYI Zoltán – SIPOS Flórián – MURÁNYI István (2016): A jólét fogalmának értelmezése az európai szakirodalomban (2009–2014). *Metszetek*, 5. évf. 1. sz. 16–47. DOI: <https://doi.org/10.18392/metsz/2016/1/6>
- Téralkalmasság-vizsgálat – Záhony Vállalkozási Övezet* (1994). EUROPROJECTS B Befektető és Tanácsadó Kft.
- VELLA Ferenc Zsolt (2014): *Közigazgatási reform 2012. közelebbről: a közös önkormányzati hivatal hatásainak elemzése Ábrahámhegy település mindennapi életére*. Szakdolgozat. Budapest, Általános Vállalkozási Főiskola.
- Vidéki Térségek Európai Chartája* (1996).
- Záhony és Térsége Vállalkozási Övezet középtávú fejlesztési stratégiája* (2004). Nyíregyháza, MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda.
- Záhony város integrált városfejlesztési stratégiája* (2012–2013). Nyíregyháza, MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda.

Hivatkozott jogszabályok

1971. évi I. törvény a tanácsokról
1983. évi 26. számú törvényerejű rendelet a tanácsokról szóló 1971. évi I. törvény módosításáról és egyes tanácsi hatáskörök rendezéséről
1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról
1992. évi XXIII. törvény a köztisztviselők jogállásáról
1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
2000. évi CXII. törvény a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról
2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélu kistérségi társulásáról
2007. évi XXIII. törvény a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény módosításáról
2011. évi CLXXXIX. törvény Magyarország helyi önkormányzatairól
2014. évi XLI. törvény egyes közszolgáltatási tárgyú törvények módosításáról
2016. évi CL. törvény az általános közigazgatási rendtartásról
2017. évi I. törvény a közigazgatási perrendtartásról

- 13/1965. NET számú határozat községi közös tanácsok szervezéséről és kibővítéséről
- 7/2003. (I. 14.) Kormányrendelet a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradt, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékéről
- 311/2007. (XI. 17.) Kormányrendelet a kedvezményezett térségek besorolásáról
- 290/2014. (XI. 26.) Kormányrendelet a kedvezményezett járások besorolásáról
- 1014/1994. (III. 4.) számú kormányhatározat a Záhony és térsége gazdasági fejlesztésének előkészítéséről
- 1046/1995. (VI. 13.) számú kormányhatározat Záhony és térsége gazdasági fejlesztését elősegítő intézkedésekről
- 19/1970. NET számú határozat községi közös tanácsok szervezéséről és kibővítéséről
- MTTH (a Minisztertanács Tanácsi Hivatala) elnökének 57-2/1976. számú határozata
- 24/2001. (IV. 20.) OGY határozat
- 67/2007. OGY határozat
- 28/1998. (V. 13.) IKIM rendelet a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok, valamint a Regionális Idegenforgalmi Bizottságok munkaszervezeteinek feladatairól
- 343/1949. (XII. 14.) M.T. számú rendelet a megyék nevének, székhelyének és területének megállapításáról
- II. Lipót 1790/91. évi II. törvénycikk